

GÂNDIREA

Ln 10.

ARTA ȘI SENTIMENTUL PESIMIST AL EXISTENȚII

BCU Cluj / Central University Library Cluj
DE
TUDOR VIANU

V orbind odată despre condițiile poeziei, Paul Valery notează : „Este cu neputință de a spune bine, tot ce este necesar să fie spus”. Această cugetare poate fi generalizată și, rămânând în spiritul lui Valery, ea poate fi aplicată deopotrivă artei poetului și a prozatorului. Ceeace este necesar să fie spus se compune fără îndoială din acele fragmente neutre ale cugetării, menite să stabilească legătura între momentele ei viu resimțite. Bine poate fi spus însă numai ceea ce reușește efortului de a menține sub fiecare expresie, tumultul unei intuiții originale. Scrierea unui spirit astfel orientat, chinuit de nevoia de a se înțelege neconținut pe sine, dușman al punților pe care inteligența cu indiferență le aruncă între momentele actualității sale, va fi mai puțin legată, pentru că fără încetare ea va năzui să se modeleze după intermitențele sensibilității lăuntrice. Un asemenea spirit este Paul Valery și în constituția lui întâmpinăm greutatea de căpetenie care se opune încercării de a reface sistemul cugetării sale.

Paul Valery s'a exprimat de mai multe ori asupra obstacolelor cu care a avut să lupte gândirea sa însetată de actualitate sufletească. Ceeace l-a împiedicat să-și întregască gândirea într'un sistem, l-a oprit în acelaș timp să aducă vreo contribuție la una sau alta din marile probleme tipice și tradiționale ale filosofiei. Adus odată să se mărturisească asupra dificultăților cu totul interioare ale carierei sale de filosof, Valery declară în prefața la *M. Teste* : „Nu înțelesesem că problemele cele mai importante nu se impun nicidecum și că ele împrumută o mare parte din prestigiul și atracția lor anumitor *convenții*, pe care trebuie să le cunoaștem și să le primim, pentru a intra în societatea filosofilor... Dar eu îmi făcusem o regulă din a considera drept inexistente sau demne de a fi disprețuite, toate opiniile și obișnuințele de spirit pe care le nasc viața în comun și relațiile noastre exterioare cu ceilalți oameni și pe care singurătatea le face să dispară”.

Pentru un astfel de filosof, neîncrezător în articulațiile proprii sale cugetări și refuzând să ocupe un loc oarecare în istoria filosofiei, opera inteligenței culminează în niște rezultate de o extremă fugacitate, pe care nu se sfiește să le compare odată cu atitudinile dansatoarei „care ne miră, luând și conservând câțva timp figuri de pură instabilitate”. Aceste rezezi scăpărări însă, Valery nu le primește și nu le degustă ca pe fructele unei revelații. El vrea să le lege dimpotrivă cu sentimentul unei conștiințe responsabile, în așa fel încât ele să apară ca niște rezultate cucerite, iar nu ca destăinuirile insuflate de un geniu necunoscut. Așa ni se mărturisește Monsieur Teste, tragică nălucă intelectuală a scriitorului; „Sunt făcut, prietene, dintr'un spirit nenorocit, care nu e niciodată sigur de a fi înțeles ceea ce a înțeles fără să-și dea seama”.

Iată-l ațintit asupra obiectului cunoștinței. Munca atenției mergând în adâncime, desvăluie straturi din ce în ce mai obscure. Răsplata aplicației sale îndelungi și stăruitoare, nu este soluția fericită și ușoară, ci enigma cu atât mai pecetluită. Punctele aruncate peste „spațiul unei cugetări” sunt practicabile, dacă sunt repede traversate, dar devin primejdioase pentru cine se oprește și se apasă în mijlocul lor, căci ele se pot rupe și prăvăli în adâncimea insondabilă: „Cine se grăbește înțelege; nu trebuie să insistăm, pentru că în curând se arată că discursurile cele mai limpezi sunt țesute din termeni obscuri”. Departe și cu sângele împinsă, gândirea ajunge așa dar la perplexitate. Nu este într'adevăr curioasă calitatea acestei atenții care își distruge obiectul contemplației sale? Teste a cunoscut soarta unei astfel de sterile genialități; „Obiectul pe care ochii săi îl fixează este tocmai obiectul pe care spiritul său vrea să-l reducă la neant”.

Iată ceea ce trebuie nu numai să ne amintim, dar să și uităm îndată, încercând să izolăm și să expunem cu ordine unul din aspectele acestei cugetări.

Voința de a cunoaște, îndreptată către ținta încordării sale, iese așa dar sleită din propriul său efort. Uneori însă i se lămuresc zorile livide ale unei realități desbrăcată de orice transfigurare. Este numai o excepție. Căci întocmai ca tot ce trăește, întocmai ca planta care își înfige rădăcinile în straturile întunecate ale pământului și ca animalul care se dezvoltă din adâncimile iraționale ale instinctelor, cunoștința pusă în slujba vieții se ridică din temelii ei neștiute, fără să le desvăluiească. Ce înseamnă a cunoaște? se întreabă odată Paul Valery. „*Desigur, a nu fi ceea ce este*. Iată deci pe oameni delirând și gândind, introducând în natură principiul unor erori ilimitate... Ideea face să intre în ceea ce este fermentul a ceea ce nu e”. Când așa dar cunoștința se abate dela scopul său eterogen, singurul care slujește vieții, și se dezvoltă către scopul său imanent, ea începe să semene în adevăr cu planta care și-ar întinde rădăcinile, împotriva naturii, către claritate. „Va găsi ea viețea sau moartea la capătul voințelor sale atente? Pe Dumnezeu sau înfricoșătoarea senzație de a nu întâlni, în punctul cel mai profund al cugetării, decât palida răsfrângere a propriei și miserabilei sale materii?” Rodul oricărei limpezimi, urmărită cu exces, este groaza de a trăi, urâtul „*l'ennui*” care n'are altă substanță decât viețea însăși și altă cauză secundară decât clara vedere a muritorului. Acest urât absolut nu este decât viețea în goliciunea ei când se privește cu limpezime”. Un aspru sentiment pesimist al existenței este prețul unei cunoștințe orientată cu imprudență către dibuirea realului, sub vălurile ei transfiguratoare: „Realul, în stare pură, oprește cu instantaneitate inima... O singură picătură din această limfă glacială ajunge, pentru a destinde într'un suflet resorturile și palpațiile dorinței, pentru a extermină toate speranțele și a ruina toți zeii cari erau în sângele nostru”.

Există vreun remediu împotriva urâtului, împotriva groazniciei simțiri de pustietate lăuntrică pe care o descătușează realitatea desvăluindu-se cunoștinței? În dialogul *L'Ame et la Danse*, căruia îi sunt împrumutate citatele de mai sus, se tăgăduiește existența vreunui leac, deși ne este indicată o stare contrarie: dansul, nobila beție datorită actelor, dușmana cea mai înverșunată a marelui urât, „starea cea mai îndepărtată de trista stare în care l-am lăsat pe observatorul imobil și lucid închîpuit adineaori”.

Dacă realitatea se definește drept ceea ce este, pe când cunoștința drept ceea ce poate fi, înseamnă că una se mișcă în afară și cealaltă înlăuntrul domeniului posibilităților. Înțelegem atunci de ce spiritul, organul cunoștinței, este considerat drept liber. Ce este oare libertatea, dacă nu „folosința posibilului”? Descartes este laudat odată de Valery ca unul care a știut să conducă până la termenul său extrem această facultate a spiritului. Constrângându-se, în „Discursul Metodei”, să se îndoiască de tot, Descartes oferă conștiinței sale numărul total al posibilităților și în această catastrofă universală de scepticism, el reușește să salveze certitudinea cu privire la ființa spiritului. Este gradul cel mai înalt de spiritualitate la care a putut ajunge omul vreodată, acela în care acceptând toate alternativele, se izolează și se resimte opus și superior realului. „Descartes, scrie Valery, se închide împreună cu întregimea atenției și uzează, în mijlocul povestirii vieții sale, de posibilul care se găsește în el. Acelaș om care străbate lumea și se răsboia ca amator, se întoarce deodată în cadrul prezenței și trupului său și relativează între sistemul referințelor și certitudinilor noastre comune; el se face altul, întocmai ca acela care dormind, printr’o bruscă mișcare ieșită din vîstul său, alterează, *transcedă* acest vis și îl transformă în vis calificat ca atare. El opune omului, ființa. Dar a distinge ființa în om și a o face atât de hotărât, a căuta o certitudine de grad superior printr’un fel de „procedură extraordinară”, acestea sunt primele semne ale unei filosofii”.

Ceea ce i-a reușit lui Descartes, nu reușește spiritului totdeauna. Liberul joc al spiritului în domeniul posibilului încetează uneori subit și în această dezolantă stare de imobilitate, el recunoaște influența realului ajuns la o predominanță care covârșește spiritul. Ceea ce este se ridică și copleșește tot ceea ce poate fi. Atunci încetează omul a se concepe ca spirit, începând a se resimți ca materie. Este obsesia persoanei de a se întui ca un trup, drept ceva vecinic identic cu sine și în neputință de a deveni vreodată altul. Iată însă că trupul însuș, pentru a se mântui din această obsesie, aspiră la condiția spiritului: dansând, el își corectează permanența prin activitate. Așa ne lămurește Socrates, privind jocul minunat al dansatoarei Athikté: „Iată cum corpul care este ceea ce este, nu se mai poate conține în întindere! Unde să se așeze? Ce să devină? Acest unul vrea să se joace de-a totul. El vrea să imite universalitatea sufletului! Vrea să-și remedieze identitatea prin numărul actelor sale. Fiind lucru, isbucnește în evenimente! Se pornește năvalnic! Și după cum cugetarea excitată atinge toate substanțele, vibrează între timpuri și clipe, depășește orice diferențe; dupăcum în spiritul nostru se formează simetric ipotezele și dupăcum posibilitățile se orânduiesc și se enumără, — la fel corpul acesta se exercită în toate părțile sale și se combină cu sine însuș, își dă mereu o altă formă și iese neîncetat din sine...” Dansul în concepția lui Valery a fost uneori comparat cu frenezia dionisiacă, despre care vorbea Nietzsche. Observația e justă, dar ea trebuie adâncită. Căci dacă freneziei dionisiace i se atribuia puterea de a ne face să participăm la viața marelui Tot, a substanței universale anterioară creațiunii de forme individuale, aceasta are așa dar la Nietzsche o coloratură metafizică, pe când dansul valerian ne conduce numai în regiunea logică a posibilului.

Dansul este numai una din stările contrarii urâtului și în care spiritul persecutat de sentimentul pesimist al existenței se poate refugia. El nu este singurul. O altă formă a artei, realizând împreună cu dansul un dualism asemănător aceluia stabilit de Nietzsche, întruchipează o nouă ipostază în care groaza de viață se anulează, pentru că ea se găsește în adevăr la antipodul vieții. A creia artistic din acest punct de vedere, înseamnă a nimici viața în principiul ei. Desamăgit de cugetare și înspăimântat de viață, în această nouă formă a artei va găsi gânditorul nostru limanul unui alt refugiu sigur. Prin ce trăsături dobândește arta această calitate? Care sunt principalele aspecte ale esteticii antinaturaliste pe care în aceste împrejurări o schițează Valery?

Valery n’a lămurit niciodată motivele mai adânci ale acestui nou ideal de artă, sub categoria căruia cade mai ales întreaga sa artă poetică, dar rămâne o sarcină a comentatorului să descopere sub propozițiile acestei estetice mândre, amarnicul sentiment al existenței pe care

dialogul despre dans ni l-a mărturisit. Intrucât apoi în această estetică vom recunoaște trăsăturile fundamentale ale oricărui clasicism, vom dobândi astfel și principiul unei alte evaluări morale a acestui curent, prea adeseori considerat ca expresia unei înpăcări fericite cu lumea, când, în realitate, mulțimea inhibițiilor, a restricțiilor și prescripțiilor, care au caracterizat totdeauna clasicismul, dovedesc mai de grabă că artistul clasic nu este ființa devenită generoasă prin euforie, capabilă să se abandoneze, să depășască și să începe limitele și imperatiivele, în fluxul năvalnic al fericirii de a trăi. Dimpotrivă. Spicuirile pe care urmează să le facem în opera de gânditor a lui Valery, ne pun pe drumul care conduce la o nouă și mai adevărată psihologie a clasicului.

Intr'o bucată de poezie, manifestând noul tip de perfecțiune pe care îl visează, Valery recunoaște însușirile unei adevărate plăsmuirii anorganice, „calitățile unei materii rezistente, străine de sufletul și surde în fața dorințelor noastre”. Drept care în altă parte ni se recomandă: „Nu uită niciodată că opera este un lucru sfârșit, definitiv și material!” Poemele lui Mallarmé, care trezeau feroarea scriitorului în vremea tinereții sale, îi apăreau ca niște adevărate „sisteme *crystaline*”. Intr'atât „legăturile cuvintelor cu cuvintele, a versurilor cu versurile, a mișcărilor cu ritmurile erau asigurate; într'atât fiecare din aceste poeme dădea ideea unui obiect oarecum absolut, datorit unui echilibru de forțe intrinsece, sustras printr'un miracol de combinații reciproce acelor veleități de retușare și schimbare pe care spiritul, în timpul lecturilor sale, le concepe fără să vrea în fața majorității textelor”. In ce chip însă poate fi înălțată poezia la această condiție absolută? Cum poate fi înlăturat sentimentul arbitrarului în literatură? „Prin arbitrarul însuș, prin arbitrarul organizat și decretat”, răspunde Valery. Prelucrând materia poetică, după niște norme cu totul convenționale, cum sunt acelea pe care și le impune o strictă prosodie, sustragem opera, sentimentului că ea ar fi putut să fie și altfel. Pentru a zădărnicii orice scepticism în fața producției poetice nu există alt mijloc decât a ne supune de bună voe unor reguli arbitrare, cum sunt regulile unui joc: căci, se știe, „nu există scepticism posibil în fața regulilor unui joc”.

Pentru aceste motive, Valery se declară în favoarea formei stricte a versului clasic și împotriva tendinței de a cuceri libertatea prin sacrificiul acestor forme. O astfel de libertate n'ar fi de altfel decât aparentă, simpla facultate de a ascultă de toate impulsurile întâmplătoare și care de fapt ne-ar legă mai strâns, făcându-ne cu totul asemănători bucății de plută aruncată în mijlocul mării, „pe care nimic nu o ține, totul o solicită și în jurul căreia se contestă și se anulează toate puterile universului”. Este adevărat că „libertatea” ne-a fost înfățișată drept o folosință nelimitată a posibilului. Dar această folosință nu ne abandonează haosului lăuntric, ci făcându-ne să absorbim un număr cât mai mare de relații, unește elementele dispartate ale spiritului prin tot atâtea legături și-i dă unitate, totalitate și consistență. Astfel în acelaș fragment citat despre Descartes ni se spune: „Un spirit în întregime *legat* va fi un spirit infinit *liber*”. La care se poate desigur adăuga: „Cea mai mare libertate naște din cea mai mare rigoare”.

Astfel se ajunge mai departe la ideea unei creații conștiente, în care spiritul își impune o lege și se ferește să se lase în voia sugestiilor întâmplătoare ale „inspirației”. Intuițiile care se oferă unei genialități obscure sunt departe de altfel a nutri cu substanța lor întreaga operă. Opera se împlinește abia atunci când în întâmpinarea intuițiilor apar nevoile noastre, îndemnându-ne să dăm celor dintâiu o întrebuintare conștientă. Așa apare opera ca o „colaborare a întregului om”, nu numai a subconștientului său. Intuițiile geniului sunt instabile; ele sunt sortite desordinei, vagului și uitării. Pentru a le da oarecare soliditate și durată, spiritul trebuie să se opună — ca să spunem așa — sie însuș, creindu-și acele rezistențe, pentru care cerințele riguroase ale prosodiei alcătuesc unele exemple. Simțind împotrivirea, fantasmalele vapoaze ale spiritului dobândesc o existență palpabilă, solidificată pe limita în care au avut să lupte cu rezistențele ce li s'au opus. Chiar acela care vrea să-și scrie visul, trebuie să câștige această stare de limpede conștiință, rod al unui spirit care se dedublează pentru a se opune sieși. „Dacă vrei să imiți destul de exact bizareriile, infi-

delitările față de tine însuși ; dacă vrei să urmărești în adâncimea ta acea gânditoare cădere a sufletului ca o frunză moartă prin imensitatea vagă a memoriei, nu te măguli că vei putea isbuti fără o atenție împinsă la extrem, a cărei capodoperă va fi de a surprinde ceea ce nu există decât în paguba sa. Cine spune exactitate și stil, invoacă opusul visului". În tinerețea sa, Valery ne povestește că s'a legat că „dacă va scrie vreodată, îi va plăcea infinit mai mult să scrie cu toată conștiința și cu o întreagă luciditate ceva slab, decât să dea naștere în transă și fără stăpânire de sine, o capodoperă dintre cele mai frumoase". Exemplul lui Mallarmé îi stătea în față. Iar în acesta recunoștea el natura unui „savant”, într'atât i se părea de apropiată „construcția unei științe exacte și planul vizibil la Mallarmé de a reconstitui întreg sistemul poeziei cu ajutorul unor noțiuni pure și distincte, bine izolate prin subțirimea și justetea judecății sale". Tocmai în această rigoare logică trebuie căutată însă explicația obscurității de care Mallarmé a fost uneori învinuit. Căci întocmai ca în operațiile strict conduse ale științei, și aici „logica, analogia și preocuparea de consecvență conduc la unele reprezentări deosebite de acelea pe care observația imediată ni le-a făcut familiare". Este aici și semnul unui „caracter voluntar”, al unei „tendințe absolutiste demonstrată prin extrema perfecțiune a felului de a lucra". O tendință absolutistă care operează însă mai întâiu împotriva propriei exuberanțe, în avantajul intimei economii a operei și care ne lasă să întrevădem în artistul respectiv o trăsătură de „ascetism”, conformă cu totul sentimentului de vieață pesimist, din care opera s'a înălțat ca o cetățue înaltă a refugiului.

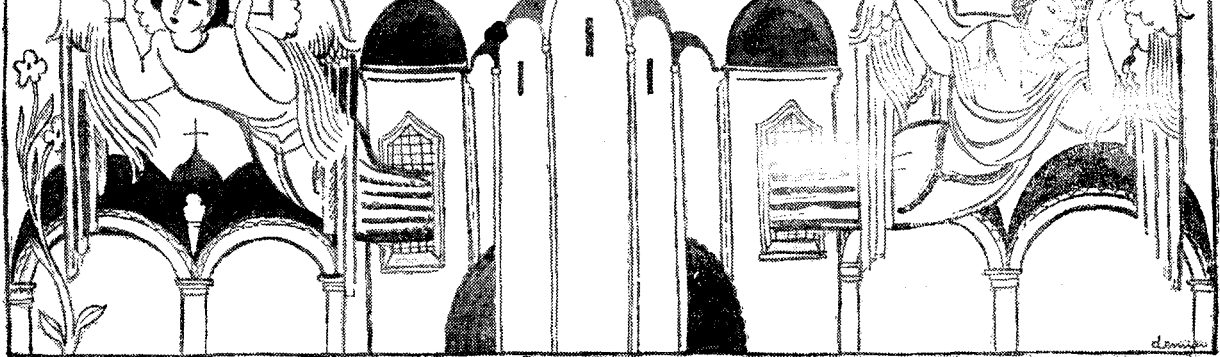
Dar admirația tânărului Valery batea și drumuri mai depărtate. Ea se oprea în fața lui Leonardo da Vinci, în care recunoștea pe un „maestru al mijloacelor sale, pe un stăpân al desemnului, imaginilor și calculului, (care) găsisse atitudinea centrală, dela care pornind întreprinderile cunoștinței și operațiile artei sunt posibile deopotrivă". Vis îndelung mângâiat! Mulția ani de zile, Valery a urmărit ideea de a scrie un tratat despre *Arta de a cugeta*, o metodică generală a gândirii în care mișcările și rezultatele acesteia să fie mai dinainte prevăzute și cu totul sustrase vagului și incertitudinii împotriva cărora resimte o repulsiu congenială. În 1896, când un editor englez îl îndeamnă să redacteze concluziile filosofice ale anchetei întreprinse încă de pe atunci asupra procedurilor de expansiune ale Germaniei, Valery concepe această lucrare ca pe un capitol special al tratatului pe care îl plănuiă. *Une conquête méthodique* expune astfel ceea ce i se părea a fi sistemul german : acela de a nu reține din descoperirile oamenilor superiori decât ceea ce este imitabil și prin urmare multiplicabil. Dominând acest sistem, ne este evocată cu măiestrie figura mareșalului Moltke, al căruia „plan profund eră de a nu muri indispensabil". Posibilitatea de a înlocui oamenii unii prin alții, grație unor procedee generale și transmisibile, alcătuește însă simptomul acelei crize iminente a spiritului, despre care Valery trebuia să se ocupe mai târziu, și care permite temerea că omenirea europeană, descoperitoare a unei științe impersonale și a unei tehnice capabilă să fie aplicată de oricine, nu va mai fi singura de a se bucura de avantajele lor, trecând prerogativa de a stăpâni prin ele, masei omenești cea mai numeroasă. N'are de-a face! Raționalismul lui Valery știe să treacă cu ochii închiși pe lângă aceasta primejdie, râvnind acea „Artă de a cugeta", al cărei alt capitol particular ar fi o artă poetică, în stare să corecteze și în domeniul aferent „aparența de spontaneitate, obscuritatea originii și lipsa de procedee generale". Este punctul extrem al năzuinței de a introduce lumina conștiinței în tainele creației poetice. Către Apollo, zeul luminii, după ce ar fi putut să i se adreseze lui Dionysos, se îndreaptă deci salutul : „Ce poate fi mai seducător decât un zeu care respinge misterul, care nu-și întemeiază puterea pe turburarea simțurilor noastre...? Există vreun semn mai bun al unei puteri adevărate și legitime, decât acela de a nu se exercita sub un văl?"

Întreagă această parte a gândirii lui Valery stă sub auspiciile geniului apollinic, al luminii și ordinei, al construcției metodice și raționale. Dela rodnicia acestui geniu este de așteptat nu numai realizare artistică, dar și mântuire pentru problema vieții, ilustrând și în acest punct legătura dintre artă și problematica pesimistă a vieții. Socrates propusese altădată pentru limpezirea tu-

uror conflictelor interne, formula *cunoștinței de sine*. Dar este posibil în adevăr a ne cunoaște? Nu ne-a arătat Valery că gândul urmărit cu persistență nu duce de cât la perplexitate? Când opera cunoștinței reușește, suflarea înghețată a realității desvăluite nu atacă însuș principiul vital al persoanei? Pentru ca viața să se mențină, este necesar ca cunoașterea să-și păstreze oficiul său obișnuit, acela care împodobind realitatea cu mii de văluri seducătoare, înseamnă că introduce între realitate și reprezentarea ei un factor de diferență perpetuă. Cunoștința sau nu este posibilă sau e primejdioasă sau e disimulată. Dacă deci atâtea piedici se opun autocunoașterii, arta ne oferă în schimb modelul și îndemnul construcției de sine. Dacă este dificil sau primejdios să ne comportăm ca niște filosofi în fața vieții, putem să ne construim interior ca niște artiști. Fugacitatea și desordinea stărilor lăuntrice pot fi înlocuite, printr'o faptă analoagă artei, cu o stare de lăuntrică soliditate. Fantoma individualității haotice prinde consistență și devine persoană durabilă și unitară. Este experiența lui Eupalinos arhitectul care, în dialogul lui Valery, i se spovedește lui Fedru: „Construind mereu mi se pare că m'am construit pe mine”. La care Socrates răspunde, cu o întrebare care conchide de fapt la o certitudine: „A te construi, a te cunoaște pe tine însuși, sunt două acte sau nu?”

Se vorbește mult, în Franța, astăzi, de existența unui curent neoclasicist. Tocmai în anul centenarului romantic, Academia Franceză chemând în sânul său pe Paul Valery, dă satisfacție unei orientări, care nu preocupă numai cercurile răspunzătoare și stabilite, dar imprimă o linie de conduită celui mai îndrăzneț și întreprinzător tineret. Multe spirite franceze aderă astăzi la principiile doctrinei clasice și ele recunosc în Valery pe un maestru și pe un îndrumător. De o sută de ani încoace, întreaga dezvoltare a literaturii a mers către o apropiere cât mai mare de viață. În numele vieții a ridicat romantismul drapelul său revoluționar. Iată însă că Valery restitue vechiul său prestigiu, noțiunii clasice a formei și nu se dă îndărât să afirme situația sa antitetică față de viață. Adâncă sa analiză, refăcută din mărturii variate ale operei sale, ne lasă să strecurăm o privire în regiunea motivelor psihologice și morale care susțin acest cult restabilit, dedicat formei pure și luminoase, creației conștiente și stăpâne pe sine. Neoclasicismul lui Valery ne apare astfel drept una din formele de apărare ale sufletului modern. Dar orice estetică nu conține o etică? Și orice artist nu dă un răspuns problemelor morale ale timpului său?

ACATISTUL SFÂNTULUI DIMITRIE-CEL-NOU BASARABOV

DE

SANDU TUDOR

Mărire Ție Treime Înțelegerea — neînțeleasă,
Mărire Ție Fecioară deapururi curată Mireasă,
Mărire Vouă Arhangheli oștiri înaripate cerește,
Mărire Vouă Prea-sfinții aleși pecetluiți duhovnicește,
Mărire Ție Cuvioase Dimitrie cel nou Basarabov,
cel cărui cânta-vom acatest prin stihul acestui ceaslov.
Mărire Unuia-veșnic prin carele lumile țin.
Mărire deapururi în veacuri. Mărire. Mărire. Amin.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

I
Condac

O! Tu Doamne Tată tainic ce ții lumile în palmă,
Strălucire fără umbră ce doar nimbul pot să-Ți văd
ghicitoră ca'n oglindă, chip de orbitoare valmă ;
Tu ce treci în spaimă sfântă în orcane de prăpăd
dulce-apoi ca să ne'ngâni din cavalele de vis
toată vraja de minune ce ne-așteaptă prin sicriu ;
O! Tu Cela ce'n Scripturi proorocii Tăi Te-au scris :
Dumnezeul peste oști, Domnul Dumnezeu viu.
Ție în talaz de dor îți urcăm suflarea toată,
din țărână pân'la stele, de la schivnic pân' la gloată,
de trei ori suprem suna-vom pentru Tine prea sfânt imn :
Aliluia, Aliluia, Aliluiià, Amin.

I
Icos

Din țărâna aspră, drept Icoana Ta,
formă împlinită cu mâna m'ai strâns.
Sub lumina-Ți sfântă mi-arse huma grea,
pârguind spre carne de viață pătruns.
Șarpele cel verde mi-ableacă din pom
creanga grea cu fructul morții purpurat,
de se-aprinse oarbă pofta mea de om ;
și-am mușcat din miezul primului păcat.
Rupt de veșnicie trup m'am înmulțit.
Număr de nisipuri fiii lui Cain,
din turn vavilonic spre cer clădărit,
Ți-asvârleau pe arcuri săgeți în venin.
Dar Tu, Doamne Sfinte, printr'un darnic semn,
dragoste sub chipul omului Te-ai dat.
Noi Ți-am spart chivotul pe cruce de lemn,
Tu ne-ai dat prin moarte trupul înviat.

Re'ntrupați în Tine Bisericii vii,
într'olaltă sfinții ca vița de vin
în butucul Vieții, rodesc sfintei vii
strugurul de jertfă, sânge de sfânt chin,
plinătatea lumii să se îplinească.
Intru-aceasta, Doamne, din stih de ceaslov,
în suiri cânta-vom, să se proslăvească,
unuia în Tine sfânt Basarabov :

Bucură-te mlădiță din Biserica vie,
Bucură-te aluat de cerească bucurie,
Bucură-te cel vămuit prin foc de 'nfricoșare,
Bucură-te os-tare spre zidit în altare,
Bucură-te văpaia dornică să ne îndrume,
Bucură-te revărsare harică în lume,
Bucură-te vădire că se schimbă pământul,
Bucură-te întărirea nădejzii în Sfântul,
Bucură-te împlinire în trupul lui Hristos,
Bucură-te așezare la locul cel frumos,
Bucură-te temelie în fildes de oase,
Bucură-te în racla de moaște, luminoase,
Bucură-te Dimitrie-cel-nou, Cuvioase.

II
Condac

Ție, sfinte prea-cucernic ne rugăm cu glasul nou
Tu, ce Domnul-de-pe-cruce străduiși în schivnicie

să-L destăinuiești cu duhul, faptele și trupul tău,
știind că El este vraja și comoara de tărie,
Apa-vieții care curge tainică în orice om ;
Tu ne 'ngăduie să stăm îndeaproape raclei tale,
ca prin tine, vas ales, să slăvim pe Domnul-Domn,
să fim gata să urmăm pururea chemării Sale ;
Fii-ne ajutor, prea-sfinte, ia-ne greutatea lenii,
râvnitor să luăm aminte cu tot tâlcul viața ta,
și cu suflete curate, alăute de smerenii,
să sunăm împărătește cântul sfânt : Aliluia.

II Icos

Și-ascultând în pace cursul vieții tale,
sfinte, fă-te nouă toiag sfânt în cale :
Fără preț boarul satului ai fost.
Cu nuaia verde vite țineai turmă.
Praful și copiii în alai de prost
pe ulița largă te duceau din urmă
Păzitor de bivoli în câmpii ai stat
singur ca tăcerea nopții 'n revărsat.
Zdrențe pe trup schilav, nod, scaeți în barbă,
nebănuind nimeni că ești vas ales,
tu grăiai cu ploaia, pasări, sfârc de iarbă,
de sporeai în tine sfântul Înțeles.
Și văzând că 'n lume firul de izvoare
curge mai departe apă trecătoare,
ai ieșit din satul unde te-ai născut,
la o mănăstire mucezită 'n peșteri,
ai lăsat cireada mugind la păscut,
și te-ai dat în mâna schivnicilor meșteri.

In zaconul tagmei vajnicul Cuvânt
te-a cioplit călugăr ca pe lemnul sfânt.
Cărturar ce duce slovele umflăte
n'ai fost, Cuvioase-din-Basarabov.
Mână țărănească, degete crăpate,
răsfoiau stângace file de ceaslov.
Ca o umbră albă ai trecut prin viață
până la sorocul schimbării la față.
Cunoscând și vremea zborului din trup
ai pornit cu duhul pe drumuri de soare.
Făclie smerită cu parfum de stup,
poveste lumească viața ta nu are.
Privigheri, obidă, posturi, rugăciuni
ți-au dat vrednicia să reverși minuni.
Pentru aceasta, Sfinte, pios te rugăm,
milostiv fii nouă cei cari-ți strigăm :

Bucură-te veghetor sub candelă de iască,
Bucură-te pildă de viață duhovnicească,
Bucură-te cel cu funia lepădării încins,
Bucură-te că nașterea și moartea ți-ai învins,
Bucură-te stăruință 'n dovada sfintei Cruci,
Bucură-te ram-raic ce 'n veac nu te usuci,
Bucură-te flamura albei nesticăciuni,
Bucură-te asprimea canoanelor cu minuni,
Bucură-te punte spre limanul suprafiresc,
Bucură-te tiparniță de chip călugăresc,
Bucură-te însuflețire obrocită sub oase,
Bucură-te din raclă de moaște, luminoase,
Bucură-te Dimitrie-cel-nou, Cuvioase.

III
Condac

Tu sihastrul prea-sărac, umilit și neștiut,
tu ești chezășia noastră ce din umbră rușinați,
la picioarele străpunse ale Celui-nevăzut,
am căzut în praf cu fruntea de trufie lepădați ;
Fă să urce fără margini ruga noastră cât mai vie,
s'o asculte din vecie Domnul-Sfânt comoara milii,
să simțim sub lacrimi grele cum ne sfarmă'n bucurie
inimile împietrite de nimicurile zilei.
Și în ochi din nou cu vraja viitorului Sion,
să pornim în oști ce poartă drept în mir pecetea Sa.
Toată stavila prihănei, negrul zid de Erihon,
să se năruiască 'n noi cântând nou : Aliluia.

III
Icos

La râu cu buruiană, țărniță sălbătică,
două pietre 'n scoburi trupul ți-astucau.
Bolțile de peșteri unde-ai asfințit
curgerea de ape psalmi ți-o tâlcuiau.
Curs-a din calvarul vremii mult veleat
de când pentru ceruri și humă te-ai dat.
Și-au venit puhoai de potop din munte
încât lemne, pietre, din țărniță au pornit.
Au căzut în ape mormântul și-o punte
ce erau aproape peșterii cu schit :
Și-au rămas acolo moaștele-ți la fund.
Oamenii din partea locului văzând
cum jucai rotire de foc peste undă,
socoteau că 'n prunduri comoară de bani
în cazane grele trebui să se-ascundă.
Aurul tău, sfinte, bănuiau de ani.

Insă ochiul nostru minunea nu vede,
    minteă noastră oarbă taina nu o crede.
Intru-aceasta, sfinte, mila-ți pentru om
    fă să ne înfașe sfântă luminare,
    să cântăm și ție întru Domnul-Domn
    muzică regească, înaltă cântare :

Bucură-te cel în prundișul apelor ascuns,
Bucură-te că 'n tine lucrează Cel-Nepătruns,
Bucură-te cel ce știi cântul râului lainic,
Bucură-te cel ales să fii Domnului crainic,
Bucură-te lamura Dragostii dumnezeesti,
Bucură-te oglindire de luceferi cerești,
Bucură-te luminare ca focul pe comori,
Bucură-te cel vălurit de-ale lumii vâltori,
Bucură-te cel tănuț de obștescul erez,
Bucură-te că pe Hristos porți 'n al inimii miez,
Bucură-te dăinuire vajnică de oase,
Bucură-te 'n racla de moaște, luminoase,
Bucură-te Dimitrie-cel-nou, Cuvioase.

IV
Condac

Tu călugărie albă ce-ai păzit cu duh zeles
    mădularele-ți curate, fiindcă 'n noi ca 'ntr'un chivot,
    tu știai că odihnește răsuflarea lui Hristos ;
    tu ne-ajută să cinstim sol în Domnul Sabaot
    pe Cel ce în noi așteaptă ca un oaspete tăcut.
Aripi nevăzute 'n noi din dor de ceresc înot
    să ne'nalțe 'n rugăciune peste patima de lut ;
Vălul care ni-L ascunde să se sfășie de tot,
    să putem și noi să fim vas curat, un vas ales,
    plin cu untdelemn ceresc, umilit a lumina
    candelă ce pâlăiește pentru Sfântul-Ințeleș,
    căruia smerit cânta-vom de trei ori : Aliluia.

IV
Icos

Și când Domnul-Vieții vru să-ți puie 'n slavă,
    să-ți arate pilda albei schivnicii,
    la o copilandă sub duh rău bolnavă
    îngereasca veste somnul iconi :
„Ție-ți sunt tãmadă, din prund de vâltoare
    de 'nălța-vor iarăși oasele-mi în soate”.
I-arătași și rãpa, prin ochian de vis :
    două pietre sure, unde-ai potmolit
    de-ți păstrau tezaur trupul tău închis,
    prin minuni sorocul de s'a împlinit.

Și-alba-dimineții află fără chin
pe fecioara trează sub cearceaf de in.
Și când toți din casă lângă pat stoliră,
glasul lin de fată limpezit a spus
visul ce văzuse, vorbe ce uimiră.

Cum încins cu nimbul Celui-mai-presus
ca un scut de flacări ne vei apăra
de drăceasca iazmă, de ispita, rea,
de boala cu duhuri, de gândul murdar,
de zborul pe-aripa înrăit-a glumii,
de spaima nebună cu chipul de var,
de fierul ce-l poartă Prințul-roș-al-lumii.

Pentru aceasta, sfinte, în stih îți strigăm,
sus spre înălțimea bolților cântăm :

Bucură-te iubire aplecată peste noi,
Bucură-te chiparoasă a minunilor noi,
Bucură-te ivirea aurorei pe văzduh,
Bucură-te parafă a sfântului Duh,
Bucură-te chezaș de neîndoioasă tămadă,
Bucură-te prilejul necredinței să vadă,
Bucură-te olăcarul lumii celeilalte,
Bucură-te pricină de semne neașteptate,
Bucură-te biruința luminii în beznă,
Bucură-te obraz-sfânt din creștet pân' la glesnă,
Bucură-te hărăzită ocină de oase,
Bucură-te din racla de moaște, luminoase,
Bucură-te Dimitrie-cel-nou, Cuvioase.

V
Condac

Doamne,
e mai viu, mai cald, în veac sfințitul Tău nume,
ca lumina ce aleargă pârguind întreaga lume ;
E mai tainic ca o șoptă a pământului în zori
când prin lăncile de trestii nasc izvoare de fiori ;
Mai temut decât un strigăt, uriaș ca o cascadă,
ce-și înalță rupt din luptă groaza sângelui pe spadă ;
Și mai blând ca limpezimea din potirul lunii mari
ce catifelează-albastru umbra'n munții legendari ;
Tu ești vraja ce 'nfășoară vestitorul Tău trimis ;
Tu ești adevărul-fulger năzărit prin porți de vis ;
și în moaștele prea-sfinte trăinicia-i taina Ta,
Unuia cărui cânta-vom cântul sfânt : Aliluia.

V
Icos

A pornit mulțimea din ogrăzi la râu,
în chervan agale, preoți sub odoare,

pe toiage babe aduse din brâu,
copiii stârnind colbul sub picioare.
Frunzele pe pomi lin se bucurau,
păsările 'n zbor vestea o cântau.
Și-au ajuns la locul văzut de fecioară,
unde 'n multe ori flacări s'au zărit
jucăuș-verzui ca pe o comoară,
și cătând cu râvnă, sfinte, te-au găsit
moaște neatınse, peste veac purtat,
luminând în ziuă de aur curat.
Tu pândar la tauri negri și păroși,
cei ce te hulisem ca pe prost în sat,
cu ochi mari privind la tine fricoși,
mâna ta prelung șir am sărutat.
Fericit bărbatul ca un stâlp smerit
sprijin pentru Casa Domnului cioplit.
Intru-aceasta, sfintē, pios te rugăm,
milostiv fii nouă cei cari-ți strigăm :

Bucură-te aflare din vadul cel neștiut,
Bucură-te faptă-vie ce țășnești peste lut,
Bucură-te herubim cu veleatul pământesc,
Bucură-te nenufar din iezerul ceresc,
Bucură-te că ai fost derădere în sat,
Bucură-te că'n nestimata slăvii te-ai schimbat,
Bucură-te că-ți sărutăm mâinile subțiri,
Bucură-te maramă de drepte ocrotiri,
Bucură-te podoaba fericitului sărac,
Bucură-te pajură atârnată peste veac,
Bucură-te putere ce dormitează 'n oase,
Bucură-te din racla de moaște, luminoase,
Bucură-te Dimitrie-cel-nou, Cuvioase.

VI Condac

O! Tu înger străveziu, pază dreaptă peste om ;
tu ce 'n fiecare joci ca un foc peste comoară
fie de umblăm în soare, sau pe apele din somn ;
tu acela ce veghezi până viața se coboară
ca să treacă peste zări, prin întoarcere 'n pământ
pentru ceailaltă viață, tu poți spune taina cum
putrezirea nu pătrunde moaștele celui prea-sfânt,
și cunoști cât îi de lung cel mai de pe urmă drum
pentru cel ales să fie mărturie printre noi,
cel ce-și rupe trupul viu, ce zidește carnea sa
pietrei sfintelor altare, până 'n ziua de apoi
când cerește vom cânta ultimul : Aliluia.

VI
Icos

Migălos din pietre, sfinte, te-au desprins
Proaspăt pe velița tărgii, cu cearceaf
până peste față coperit întins,
te-au urnit în nimbul de amurg și praf,
să te ducă 'n cinste pentru înoptat
la bisericuța gheboasă din sat.
Gloatele din frunte lemnul crucii țin.
Ca 'n tipsii subțire sună sfântul vers.
Ison lung de preoți prohodește plin.
Flori de fum tămâia năpădește 'n mers.
De-acum, arca vieții, vei pluti departe
peste râu de oameni, capete plecate.
Deacum rând pe umăr osul tău purtând,
harul de sfânt-Duh de la Domnul-Domn
pogorît adânc în cel mai de rând,
cel mai neștiut și din urmă om,
ne va ocroti întru pocăință
să-ți cântăm războinic stih de biruință :

Bucură-te armură de suflet fără pată,
Bucură-te rassă-aspră cucernic purtată,
Bucură-te vedenia ostașului sub har,
Bucură-te chip lung cu străvezimi de chilimbar,
Bucură-te pavăză ce ne umbrești în nevoi,
Bucură-te izbânda viclenitului război,
Bucură-te surpătorul îndemnului spurcat,
Bucură-te arătare de coif înviforat ;
Bucură-te răbdare de zale călite,
Bucură-te sfințenie cu tășuri cumplite,
Bucură-te oțelită rânduială de oase,
Bucură-te raclă de moaște, luminoase,
Bucură-te Dimitrie-cel-nou, Cuvioase.

VII
Condac

Sub pecetie de har, în smerenie înaltă,
cuvioase ai suit peste moartea ce te-ascunse,
ca prin tine să se-arate trăinicie 'nfrișoșată,
biruința ce-o călește focul celor nepătrunse.
Tu prin moaștele-ți din raclă, mărturie în veac stai
despre cele peste simțuri, peste cugetul de jos,
și prin tine gândul nostru înălțat pe zări de raiu
urcă mâna care-atinge haina Domnului Hristos ;
de tămăduim de bube și văpăile de boale.
Sus în Muntele prea-sfânt, luminați de steaua ta,

printre umbre vom urca legănând în mers pe cale
Dragostei dumnezeiești cântul sfânt : Aliluia.

VII

Icos

Veste 'n lung și lat departe colindă
despre cum din ape, făr' a te cunoaște,
cuvioase sfinte, prin vis ca 'n oglindă
ai făcut să-ți afle luminoase moaște,
izgonind și duhul copilei bolnave.

Și-ajunse 'n urechea Voivodului mare
din Ungro-Vlachia, zvoana largii slave,
care prin poruncă fără adăstare
cu alai trimise să te-aducă 'n țară.

Deci mergând trimișii preoți și boeri,
în Basarabov, de sârg încărcară
pe chervan sicriul prea sfintei poveri.

Și-ai purces pe șleahuri cu domnesc alai,
în podoabă scumpă strejuit de oaste.

Tu care purtaseși doar scaeți pe strai,
purpură crăiască te 'nvelea pe moaște.

Și văzând cum cearcă trufia lumească,
cu vremelnicia-i pios viclenită,
chiar de după moarte să te stăpânească
ți-ai trezit cereasca putere cumplită.

Oasele-ți chervanul tot mai greu apasă,
caii sub harapnic opi ntesc supuși ;
dar la o fântână pe 'ntinsoarea șeasă
aproape de satul ce se cheamă Ruși,
tu nu mai voești ca să mergi nainte.

Era în chindie ceasul rugăciunii.

Toți cu teamă-adâncă semnul luând aminte,
în nedumerire de rostul minunii,
ca să poată-afla voia ta atunci,
unde-oi vrea să mergi cu moaștele tale,
au pus într'un jug ne'nvățați doi junci
și-i lăsară volnici să pornească 'n cale.

Juncii cei sălbatici s'au întors îndată
la Basarabov și 'n mijloc de sat
locului au stat cu norodul roată

Iar domneștii soli au purces de-au spus
Voivodului toate câte le-au văzut.

Cele întru Domnul nu sunt de supus.

Tu cel ce vedește pe Cel-Nevăzut,
cuvioase sfinte, laudă-ți strigăm
milostiv fii nouă cei cari-ți cântăm :

Bucură-te strălucirea obârșiei de rând,
Bucură-te răpire de minune peste gând,
Bucură-te covârșitorul chervanului domnesc,
Bucură-te că birui peste județul obștesc,
Bucură-te nebănuitul trufiei zăgaz,
Bucură-te aurărie cu sunetul treaz,
Bucură-te cel lămurit de-a răului zgură,
Bucură-te orând de-adâncă 'nvățătură,
Bucură-te c'ai vădit că cereștile n'au schimb,
Bucură-te cel întărit cu-al aleșilor nimb,
Bucură-te sfântă chiverniseală de oase,
Bucură-te din racla de moaște, luminoase,
Bucură-te Dimitrie-cel-nou, Cuvioase.

VIII
Condac

Tremur ca salcia, Doamne, când sunt departe de Tine.
Indoiala-mi umple ființa, ochii 'n cearcăn se afundă.
Ce-mi slujește 'nțelepciunea dacă ghiară 'ntoarsă 'n mine
mă sfășie depănându-și pustietatea rotundă!
Iară tu, prea-cuvioase, ce-ai sfințit călugăria,
fii-ne în Hristos îndemnul să putem cum se cuvine
să ne lepădăm cu totul, de noi, de nevrednicia,
înfricoșetoarea grije, chinul zădarnic de sine.
Cel ce se păstrează, piere; cel ce se scoboară, suie.
Jertfirea cea vie, darul pentru 'mpărăția Ta.
Ție, Doamne-al Mântuirii, ce Te-ai dăruit în cuie,
căruia cântăm deapururi cu glas sus: Aliluia.

VIII
Icos

Un răgaz de vreme și s'a 'ntors solia
Marelui Voivod din Ungro-Vlahia.
Boierii trimiși cu bănet domnesc
numelui tău hram, lăcaș sfânt zidesc,
umbra sfintei Cruci trupul să-ți umbrească,
pe liman de rugă să se odihnească,
acolo în satul tău necunoscut
unde moaște-o vreme să te-așezi ai vrut.
Norod fără număr năzuia spre tine.
Suferința lumii venia să se 'nchine.
Fețele tristeții sub lumini de faclă
geamăt lung și lacrimi ți-au picat pe raclă.
Și cum în uimire de vrăjit belșug
rujele în rouă înfloresc pe rug,
în mulțimi de semne minuni înfloreau
celor ce 'n credință spre tine veniau.

Cărturari în hronici scris au rânduit
câteva din ele ce s'au auzit
din oamenii vremii vrednici de crezare,
ce-au văzut cu ochii, mărturie tare
cu adeverire și de alți bătrâni,
spre încredințare de alte minuni.
Pentru aceasta, sfinte, pios te rugăm
milostiv fii nouă cei cari-ți cântăm :

Bucură-te stâlpirea credinței depline,
Bucură-te că și slova e martoră de tine,
Bucură-te cel în viețile sfinților înscris,
Bucură-te smerire cu măreție de vis,
Bucură-te că la altar păstrat ești tezaur,
Bucură-te clopoșel cu inimă de aur,
Bucură-te fâlfăire ca un sunet de naiu,
Bucură-te logodire cu inelul de raiu,
Bucură-te cumpănă a izvoarelor cerești,
Bucură-te mirtul ce nădejdea ne înflorești,
Bucură-te cinstită îmbinare de oase,
Bucură-te din racla de moaște, luminoase,
Bucură-te Dimitrie-cel-nou, Cuvioase.

IX

Condac

O! Tu Maică prea-curată, dumnezească Aleasă,
O! Tu binecuvântată, strălucitoare Mireasă,
O! Tu Căreia arhanghel Ți-a purtat bine-vestind
semn de har fără-prihană, lujer de 'nflorire albă,
la picioare 'n umilire plânsul meu Ți-așterne salbă.
Sunt întunecat ca noaptea, pânza întristării trâmbă
ca pe mort mă înfășoară, hăul grijilor mă soarbe.
O! Tu Sfântă Născătoare a Luminii-fără-umbră,
limpește-mă de bezna rătăcirii mele oarbe ;
fă să văd în chezașia sfântului din oastea Ta,
tot dreptarul în Hristos, să mă rup din calea strâmbă,
ca să cânt în duh curat cântul sfânt : Aliluia.

IX

Icos

Cuvioase sfinte, ce te-ai dat războinic
supunere 'ntreagă întru umilință,
ajută și mie să mă 'nving destoinic.
Pălpâi sub păcate întru pocăință
ca vâlvoarea 'n sfeșnic când ceara sfârșește.
Caut, orb în beznă, iar al vieței drum.

Luminare sfântă ce călăuzește,
umilit sub cruce fă să simt iar cum
prin iubirea-ți sfântă viața 'n mine crește
cu avânt de aripi spre cer de vultur.

Tu cu harul mâinei tale mă umbrește
arșița ispitei rele să îndur
ca să dea în mine iar, fără zăbavă,
mugurii iubirii cu belșug de fapte,
să nu'ncerc vreodată răzvrătirea sclavă,
să răzbat spre ziuă prin drăceasca noapte
re'nviat în Domnul, cleștar de uimire,
din scări de răpire să-ți cânt spre slăvire :

Bucură-te anahoretul Treimii plăcut,
Bucură-te prietenie cu sigiliu nerupt,
Bucură-te odihnitor ostrov de iubire,
Bucură-te năstrapa aiezunii de lecuire,
Bucură-te firidă-ascultătoare de plângeri,
Bucură-te tovărășie-aducătoare de îngeri,
Bucură-te ca un imn de frunze strălucitoare,
Bucură-te umbrar cu bună întâmpinare,
Bucură-te toiag spre zarea călătoare,
Bucură-te aromeala izopului în floare,
Bucură-te balsămată cunună de oase,
Bucură-te din racla de moaște, luminoase,
Bucură-te Dimitrie-cel-nou, Cuvioase.

X
Condac

Doamne Iisuse Hristoase, îți privesc icoana'n față
ce'n canon îți zugrăvește pe lemn sfântă Răstignirea,
ceasul-al noulea în care Dătătorule-de-viață
prin durerea agoniei mântuitu-Ți-ai Zidirea.
Mari piroane Te atârnă sângeros din palme sparte,
de Te spânzură pe-o țeastă uriașe de pământ,
și sub fruntea Ta plecată în spre zare, peste moarte,
ochii Ți-au scăzut sub pleoape în flori vineți de mormânt.
Păcătos sub groază sfântă îți sărut pământu'n care
crucea Ta a fost înfiptă, cruce căreia mă 'nchin,
și cântând pe cuviosul, Ție îți aduc cântare :
Aliluia, Aliluia, Aliluiiă. Amin.

X
Icos

Toată miază-noaptea, Rusia-cea-mare,
tăvălug de arme lăsă greu să cadă
peste 'mpărăția Porții otomane.

Căzăcimi, puhoiuri de robiri și pradă,
au încins pământul în goană de cal
pân' departe 'n țara Dunării-de-jos.
Au trecut la vaduri de celălalt mal
unde apa 'ncinge ca un brâu frumos
lângă Cerna-Vodă un mare ostrov
și-au ajuns la satul tău Basarabov.
Mai-marele oștii cu gând de oștean
moaștele-ți prea-sfinte încarcă cu sine,
dar de biruință să ducă 'n chervan
peste stepe 'ntinse țării lui străine.
Intru acea vreme pe drum spre cămin
se'ntâmplase lângă asprul Căpitan
un boier din țară râvnitor creștin.
El căzu la dânsul cu grea rugămintă
să nu 'nstrăineze moaștele-ți prea-sfinte,
ci 'n dar să le lase acestui pământ
pentru prăzi și jafuri ce le-a pățimit,
ca să ne mângâie harul tău prea sfânt
de toată năpasta ce ne-a băjenit.
A luptat cu duhul râvnei creștinești
până când oșteanul s'a înduplecat.

Te-a primit norodul Țării-Românești
cu-evlavie-adâncă. Ca un împărat
ai plutit în raclă omenescul val,
ajungând cu cinste de te-ai așezat
în Mitropolia sfântă, sus în deal.
Și-am simțit, prea-sfinte, sprijinu-ți îndată
Nu numai sfârșirea greului război,
ci și boala ciumei cea înfricoșată
de din toată țara s'a curmat în toi.
Multă ocrotire, mare folosință,
câștigă prin tine, toți cei cu credință.
Pentru-aceasta, sfinte, cu râvnă cântăm,
sus spre turla bolții slava îți strigăm :

Bucură-te turlă tare a îmbărbătării,
Bucură-te îndătinată streajă a țării,
Bucură-te belșugul oblăduirii de har,
Bucură-te întărire prin liturgicul dar,
Bucură-te umilirea semeției lumești,
Bucură-te pomenire ce urgia izgonești,
Bucură-te că ești darul nădejzii creștinești,
Bucură-te că 'n molima cruntă ne izbăvești,
Bucură-te trăinicie de orbi neînțeleasă,
Bucură-te odorul cu miroznă aleasă,
Bucură-te curăție ticluită 'n oase,

Bucură-te din racla de moaște, luminoasă,
Bucură-te Dimitrie-cel-nou, Cuvioase.

XI

Condac

Cu glas proaspăt ca și roua în argintul dimineții,
stărui-vom laudă ție, Cuvioase ce 'mbinezi
umbrei trupului de lut, strălucirea'n duh a vieții.
Tu, apostolii cei vajnici prea smerit înfățișezi
simțurilor noastre oarbe, nouă cei de mai târziu,
cei ce nu am apucat să vedem în ochi Lumina,
mărturia cea de aur, întruparea Celui-Viu.
Lepădând tot ce-i lumesc, pocăiți de toată vina,
în Hristos investmântați, sărutându-ți osul sfânt,
zid de crucieri să facem lângă sfântă racla ta
dreptei noastre-ortodoxii și 'n temutul legământ
să cântăm spre biruință cu glas sus : Aliluia.

XI

Icos

Cuvioase sfinte, în rugă ne-ajută
cu-a ta rugăciune către Domnul Sfânt,
ca Impărăția Lui cea nevăzută
să-și aprindă-aveea zorii pe pământ.
Cel din urmă înger trâmbițând în căi,
să adune oastea cu pecete 'n mir,
pentru anti-crista luptă de apoi.
Și 'n amurgul baltă de sânge martir,
din veacul minciunei să nască dreptatea,
ca sub umbra crucii, veșnică să crească
Biserica sfântă, întru plinătatea
cea apostolească și sobornicească.
Tu ce ești alesul cel bine primit,
roagă-te 'ntr'olaltă în ortodoxie,
cu toți cei ce pururi sus te-am proslăvit
glăsuind cântarea cea plăcută ție :

Bucură-te cel ce zbori pe-ale tăcerilor scări,
Bucură-te că urci înaltele desfășurări,
Bucură-te că te așezi în soborul celor drepti,
Bucură-te că vezi Taina-cu-șapte-peceti,
Bucură-te cel cu herb de-apocalipsă în mir,
Bucură-te cel lângă Tronul ca piatra de zamfir.
Bucură-te semnul Celui ce leagănă stelele,
Bucură-te faclă ce din noi fâlfâi relele,
Bucură-te blândețe ce vrea să ne scape,
Bucură-te cel ce ne mângâi grelele pleoape,

Bucură-te pilduire prin miraju-ți de oase,
Bucură-te din racla de moaște, luminoase,
Bucură-te Dimitrie-cel-nou, Cuvioase.

XII

Condac

Sub catapeteasma naltă, până 'n ceruri îți urcăm
clopot uriaș de rugă, ca să umple firea toată.
Fără vorbe, doar în cuget în tăcere îți purtăm,
ca mireazma dintr'o floare, gândul nostru fără pată.
Tu Stăpâne, dă-ne 'n pace s'auzim cum pasul Tău
vine către noi aproape pe văzduhurile-albastre,
ca sub pasul Bucuriei să se sfarme tot ce-i rău.
Doamne Sfinte Cel ce porți taina inimilor noastre,
ne îngăduie acum în răgazul cestui ceas,
când în inimi luminiță am aprins în pacea Ta,
să-Ți rostim cum se cuvine cu tremurătorul glas,
Numele-Ți învăluit de sfințit : Aliluia.

XII

Icos

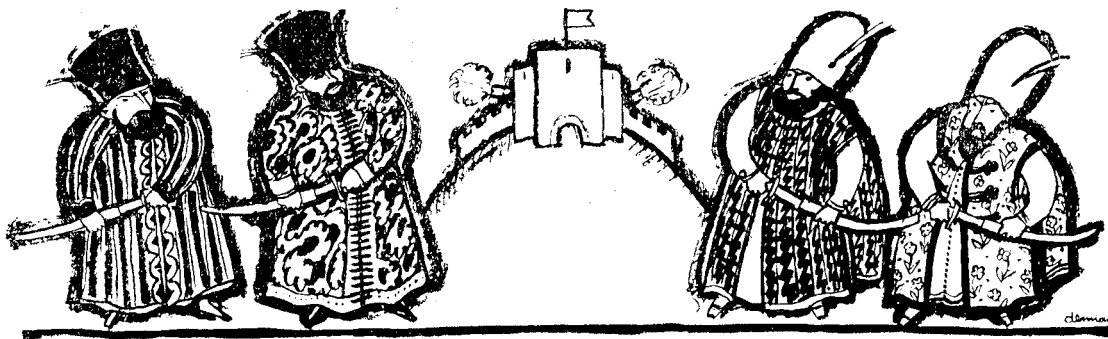
Doamne, stau în pragul ușii Tale mute
și sfârșind cetirea sfintelor ceasloave,
îmi plec fruntea 'n fața slovelor tăcute,
pân' se stinge 'n mine zvonul de voroave.
Mă îneacă-adâncă Liniștea-Ți deplină.
Tu ești pacea 'n care stelele rotesc.
Îți simt picul de-aur în țeasta-mi de tină.
In oglinzi de gânduri vis Te limpezesc
și Te văd aevea cum lucrezi în toate
de la firul ierbii până 'n trupul sfânt.
Tu ne pui sub talpă drumuri de dreptate
și preschimbi în pâine glodul de pământ.
Toate sunt minune când Le-atingi Tu Doamne.
Din tavanul beznii lumi întregi de stele
cad cu 'ngălbenirea bolnavelor toamne
când Tu drept pedeapsă te ascunzi de ele.
Inșă daru-Ți haric și 'n mormânt pătrunde
de-ai făcut prin Sfântul semne de uimire,
în vileag scoțându-i mormântul din unde.
Biruindu-și moartea i-ai dat proslăvirea
ridicând alesul din pândar de turmă,
să vădești că 'n Tine întrupând iubirea
răstignirei sfinte, omul cel din urmă,
peste orice stavili, poate 'nvinge firea.
Pe țăranul aspru ce slujea pământul
răzimând în bătă, bărbos, ars de soare,

l-a lucrat canonul schivnic cu cuvântul,
făurind minune, albă arătare,
o icoană lungă de sfânt bizantin,
o desăvârșire, pavăză cerească,
sub care aleargă, cei trudiți de chin,
cei mâncați de boale de iazma drăcească,
cei cuprinși de frică, desnădăjduiți,
cerșetorii lumii fără ocrotire,
tot norodul grijii, muții, umiliți,
ce în veac vor cere sfântă lecuire,
cântându-i cu toții cântec de slăvire :

Bucură-te icoană ce ni te-arăți drept izvod,
Bucură-te că înspre tine aleargă norod,
Bucură-te alinul inimii obidite,
Bucură-te voroava gurilor amuțite,
Bucură-te că nu ești rugăciune deșartă,
Bucură-te că ești scară la Mila-ce-iartă,
Bucură-te că tămâia îți înalță flori de fum,
Bucură-te că te vor ști și copiii de-acum,
Bucură-te de ceaslovul ce cântul îți poartă,
Bucură-te că 'n stih crești ca smaraldul în toartă,
Bucură-te străbună odihnire de oase,
Bucură-te din racla de moaște, luminoase,
Bucură-te Dimitrie-cel-nou, Cuvioase.

Mărire Ție Treime Înțelegerea-neînțeleasă,
Mărire Ție Fecioară deapururi curată Mireasă,
Mărire Vouă Arhangheli oștiri înaripate cerește,
Mărire Vouă Prea-sfinții aleși pecetluiți duhovnicește,
Mărire Ție Cuvioase Dimitrie-cel-nou Basarabov
cel cărui cântat-am acatist prin stihul acestui ceaslov.
Mărire Unuia-veșnic prin carele lumile țin.
Mărire deapururi în veacuri. Mărire. Mărire. Amin.

MISTICA STATULUI

DE

PETRE MARCU-BALȘ

Examinând concepția lui Aristotel asupra statului în capitolele XXVIII, XXIX și XXX ale volumului III din opera sa de sinteză „Gânditorii greci”, Gomperz face apropieri interesante cu o concepție modernă asupra statului, indicând diferențele și analogiile care există între aproape contemporanul său Humboldt (fratele geografului) și între Stagirist. Teoreticianul german consideră statul ca pe un rău necesar care trebuie cât mai mult împiedicat de ași asuma preponderența asupra indivizilor și „a cărui acțiune nu trebuie niciodată determinată decât de către necesitate”. Reproșul pe care Aristot îl aduce marelui legislator al Spartei, Licurg, (ce s'a lăsat eroic și plin de înduioșătoare abnegație să moară de inaniție la Delfi pentru a sili pe concetățeni să-i respecte legea *in aeterno*, prelungind forțat jurământul pe care-l făcuseră că i-o vor lăsa neschimbată până la întoarcere), era tocmai că nu instituise o tutelă mai severă asupra Spartanilor. În primele decenii ale secolului XX gândirea filozofului antic este cu mult mai apropiată de realitatea politică actuală (nu și de crezul câtorva), decât individualismul excesiv al lui Wilhelm von Humboldt inspirat de teama exagerată a pericolelor etatiste. Astfel de adepți ai statului jandarm au străbunicul lor în Lycophon, elevul lui Gorgias, cu care polemizează și Aristot. În ceea ce privește formele politico-sociale, Stagiristul și-a făcut un sistem din „calea de mijloc”. (Această comodă cale n'a fost însă deloc urmărită când a privit problema raporturilor dintre individ și societate, lăsând individul absorbit, deși făcându-l să trăiască pentru societate).

„Chestiunea sediului suveranității se confundă cu aceea a diversității și a valorii diverse a formelor de guvernământ”. (Gomperz, trad. Aug. Reymond, III, pg. 372). Iată o formulă cuprinzătoare, transpunere în antichitate a înțelesului istoric de suveranitate, destul de elastică, având în vedere că Aristot — iar Gomperz nu face decât un comentariu subtil operei sale — distinge în total șase forme de guvernământ, care intră într'o diviziune perfect simetrică : trei forme corecte și cu trei extravagante, copii caricaturale ale trinității perfecte și dezirabile. Aranjându-le și not simetric am nota :

1. democrația, 2. artistocrația, 3 monarhia ;
- 1'. ohlocrația, 2' oligarhia, 3.' despotismul.

Într'unul din acele „tournois-uri dialectice în care Stagiristul își arată toată suplețea și toate resursele spiritului său” (Gomperz, op. cit., III, 373) se demonstrează cu rockefelleriană bogăție că pretențiile fundamentale ale partizanilor celor șase forme de guvernământ se bazează pe adevăruri parțiale. „Adevărul este la mijloc! Această notă fundamentală a *Eticei* sale, o face acum să

răsună în opera consacrată științei surori. Astfel trebuie să ne așteptăm ca Aristot să dea preferință constituțiilor moderate în locul constituțiilor absolute, amestecului de principii în locul aplicării intransigente a unui principiu oarecare” (III, 382). Rațiunile care pot justifica domnia vreunei forme sunt în legătură directă pentru Aristot cu ideea de egalitate. Iar în analiza pe care o face conceptului de egalitate în legătură cu pretențiile „Demos”-ului sau ale aristocrației putem întrezări rudimente din ceea ce am numit mit juridic.

Mitul juridic prin caracteristicile sale — și în forma sa cea mai obișnuită pentru dreptul public, adică suveranitatea — dă siguranța că acel care deține conducerea în stat în numele său *nu comite o injustiție*. „Să presupunem că pretențiunile democrațiilor hotărăsc și în consecință suveranul va fi majoritatea : ce se va întâmpla dacă această majoritate formată din oameni fără resurse repartizează între membrii săi averea bogăților și odată aceasta epuizată, pun mâna pe bunurile pe care le posedă ceilalți reprezentanți ai minorității? *Nu ar fi o injustiție?* (Subliniat de noi). Sau se va spune poate că nu este, fiindcă confiscarea s’a făcut în virtutea unei decizii a suveranului și în consecință într’un mod legal? Dar o asemenea măsură are evident ca efect de a distruge statul, și nu se va merge până la a spune că ceea ce îl distruge ar putea fi dreptul ; deci — aceasta trebuie să fie concluzia noastră — este imposibil ca acel care comite asemenea acte să fie veritabilul suveran” (Loc. cit. III, 374). Ideea de suveranitate, pe care Gomperz se străduiește să o găsească în antichitate este incompatibilă cu ideea de injustiție. Acest lucru este valabil și astăzi. Incercând să atribuie poporului suveranitatea, așa cum este astăzi atribuită, Aristot găsește o imagine fericită „care conține poate adevărul”, după propria sa mărturisire. Anume, aseamănă banchetul colectiv cu banchetul dat de către cel mai bogat cetățean, totdeauna mai sărac decât cel oferit de dărnicia săracilor ; fiindcă picăturile mici ale unei ploii mari adunate la un loc dau cel mai formidabil râu. Este drept, deci, ca suveranitatea să aparțină poporului care are cea mai mare putere. Aci atingem una dintre deosebirile esențiale care desparte suveranitatea antică de cea modernă. Suveranitatea în accepția modernă a aparținut când nobilului feudal, când regelui absolut, când poporului. Motivele pentru care se distribuia această suveranitate erau de natură așa zice aproape metafizică. Nu forța materială era singurul motiv pentru care se dădea această atribuție înaltă, ci mai mult o anumită forță morală în afară de preocupările grosier-materialiste. Azi chiar conceptul de suveranitate este un concept metafizic. Miliardele adăugate ale hiper-bogătașilor statului New-York întrec cu siguranță averea colectivă a proletarilor din acelaș stat. Și totuși niciunui constituționalist din lume nu i-ar putea trece prin gând să imagineze banchetul lui Aristotel, conform înțelesului căruia să atribuie suveranitatea la o mână de arhimiliardari, fiindcă aduc mai mult la banchet, ci ea aparține zecilor de milioane din statul New-York după cea mai rousseau-istă tradiție. (Că avantajele care decurg din posesia suveranității nu merg toate către cei care o dețin juridicește, aceasta este o chestiune care nu poate să infirmă *principial* deosebirea stabilită dintre suveranitatea antică și cea modernă). Aristot conform tendințelor sale obișnuite de a netezi asperitățile fatal întovărășite de o doctrină cu persistență și integral aplicată, se pronunță în urma comparației chiar împotriva admiterii masei, în funcțiunile publice. Motivul : incompetența. Și acest motiv este atât de puternic, încât atunci când discută cazul admiterii în funcțiunile de încredere ale societății numai a celor nobili, imaginează un grup de flautiști de egală virtuozitate, cărora trebuie să li se dea flaute și se întreabă : trebuie oare dat mai multe flaute acelor care sunt de origină nobilă? Evident că nu „fiindcă ei nu cântă mai bine din flaut pentru acest motiv”. Tot din teama de incompetență a masei, Solon le refuza exercițiul magistraturilor publice, dar le lăsa mână liberă în alegerea lor. Deși Socrate și Platon nu admiteau nici dreptul de elecțiune tot pe motiv de incompetență a vulgului care ar fi preferat pe demagogi în locul specialiștilor, Aristot îl admite recurgând iarăși la o comparație : după cum convivul poate să aprecieze arta bucătarului, tot astfel poporul poate să-și dea seama de bunătatea mâncărilor politice, oferite la colțuri de uliți cu prodigialitate. (Banchetul nu e un truc literar, pentru Aristot, ci un element important în raționa-

mentul său). Comparația e frumoasă dar „comparaison n'est pas raison!” Și dacă comparația avea mai multă autoritate pe vremea Stagiristului, când chestiunile politice erau așa de puțin complicate, astăzi comparația nu mai are nici o valoare. Anumite funcțiuni cer nu elecțiune, ci competența postulantului.

Dacă comparațiile succesive pe care le face între formele de guvernământ ajung ca de obicei la „elogiul condiției de mijloc” (Gomperz, III, 391), Aristot are incidental și observații profunde. „Nu este numai o democrație, sau numai o oligarhie”, deschide perspective cât un cer de Walhalla. În genere cercetările anticilor asupra formelor politice se reduc la predica formei de guvernământ ce întrunește sufragiile intime ale autorului. Filozoful din Stagira face în mică parte o curioasă excepție. Ideea de suveranitate îi rămâne însă confuză. Conceptul unic, indivizibil, imprescriptibil și inalienabil nu a apărut decât mai târziu în evul mediu.

11. — În genere, două faze se disting în istoria dreptului medieval. (v. și M. A. Carlyle : A history of mediaeval political theory in the West, cu deosebire volumul al doilea, care urmărește șirul ideilor politice medievale transmise timpurilor moderne împreună cu modificările fatal legate de trecerea vremii). În prima perioadă prestigiul dreptului roman rămâne aproape intact. Barbarii care cuceriseră prin sabie civilizația elino-latină solicită secțiunile retorilor. În acest timp se formează un *drept teoretic*, derivat din interpretarea cât mai gramaticală a textelor romane, considerate sacrosancte. Dreptul acesta dezlănțuește furtuni într'un pahar de apă, nesfârșite dispute scolastice, argumentații și para-argumentații pentru a demonstra adevărul obscur al unui cuvânt sacru, prost transcris de copiiști. Și mai există *dreptul popular* cu formele sale naive sau disgrațioase, în ciuda rafinamentelor arhitecturi dialectice ale juriștilor consumați. Un astfel de drept trăit, aplicat, iar nu construit ipotetic, era în legătură cu o parte a dreptului teoretic medieval, anume cu dreptul canonic. Din dreptul canonic (care își modelase ființa după formele de degenerescență ale dreptului roman ce aveau încă prestigiul unui splendid trecut), nu a luat decât preocupările sale morale. Din aceste preocupări morale au apărut discuțiile asupra lui *jus naturale*, *jus gentium*, echitate, etc. Pentru ca noțiunea de lege să fie valabilă trebuia să fie onesta, justa ac possibilis, cum spune Isidor din Sevilla. Cutumele nu au putința de a fi considerate ca leges, decât dacă sunt în conformitate cu idealul moral medieval. În ceea ce privește polemica cui aparține dreptul de suveranitate, ea este platonicească mai tot timpul evului mediu, fiindcă ori de unde ar porni : dela rege, senior, sau popor, trebuie să se conformeze idealului creștin. Deaceia la început n'avea prea mare importanță cine deținea puterea legiferantă. Cu mult mai târziu, diminuându-se credințele creștine se începe marea dispută : cine va face legea? Din această cauză și importanța suveranității este considerabilă numai către sfârșitul Evului mediu. Disputa s'a dat succesiv între papalitate, seniori, regalitate și popor. Lupta dintre aceste puteri dau conținutul istoriei ultimului mileniu. Anglo-saxonul Alcuin aflat în a doua parte a vieții lui la curtea lui Carol-cel-Mare (prima parte și-o petrecuse în țara sa de origină) în scrisorile adresate în Britania spune : „sunt trei autorități pe lume. Una este autoritatea Papei, „apostolica sublimitas” : el e succesorul Apostolului, el are dreptul de a conduce lumea, el hotărăște nu numai ortodoxia credinței, dar și ortodoxia vieții politice. Prin urmare orice legitimitate, în orice domeniu, nu poate să plece decât dela dânsul, pentru că originea oricărei legitimități este Sft. Petru, care a primit autoritatea lui dela Hristos și el singur are, deci, dreptul să comande prin urmașii săi. A doua este „imperialis dignitas” la care se adaugă o „putere seculară a Romei a doua”. (Secundae Romae saecularis potentia). Dar aceasta nu trebuia căutată la curtea regelui franc, ci tot la Roma. Oricine ar fi în Roma, acela are dreptul să exercite „această demnitate imperială” ; el va fi „gubernatorul (gubernator) al'acelui imperiu”. Iar cel de-al treilea termen de legitimitate și autoritate e „regalis dignitas”, și el singur se întâlnește la Franci : Dumnezeu a făcut pe cineva, în această calitate, „cârmuitor al poporului creștin” : „rector populi christiani”. Astfel la Roma sunt două puteri, cele vechi și cele mari, iar la regele franc, în ajunul chiar al încoronării sale, numai a treia, nouă și inferioară”. (N. Iorga, Cărți reprezentative în Istoria Omenirei, I, pg. 255).

Pentru distrugerea ierarhiei dela 800 se încep luptele sociale medievale. Din luptele dintre „apostolica sublimitas”, „imperialis dignitas”, „regalis dignitas”, „civitates superiores non recognoscentes” (cetăți libere ca Florența, Pisa etc.) și seniorii feudali, ia naștere suveranitatea. La început caracterul său e mai mult pasiv, cu timpul luptele care se dau în jurul său se întetesc. Suveranitatea este de fapt un concept *polemic*, cum îi spune Jellinek. (v. op. cit. II, pp. 421—482). Tardiva sa apariție se explică tocmai prin această luptă care este specifică evului mediu. În antichitate a lipsit opoziția între puterea politică și între celelalte puteri. Pentru antici *salus reipublicae* nu era numai o lege de zile mari, ci o profundă realitate. Conceptul statului medieval s'a găsit din cauza împrejurărilor istorice între mai multe focuri. Pentru apărarea sa s'a, format ca platoșă conceptul de suveranitate, care dă dreptul de întâietate celui care îl stăpânește. Pentru prima oară se pot găsi urme vagi a ideii ei de contractualism ce stă la baza suveranității (ce este firește deosebită de suveranitatea așa cum o înțelegea Alcuin) pe timpul luptei dintre popa Grigore VII, uns la 1073 după moartea lui Alexandru II și mort în exil la 1085, și dintre Henric IV al Germaniei. Dar ar fi — spune Jellinek — o gravă eroare de a căuta în evul mediu o teorie care ar recunoaște în contract fundamentul primar al statului. Două cauze sunt împotriva acestei aserțiuni: 1. ideile religioase, care consideră statul mai presus de puterile omului, și ținându-l sub dependența sa; 2. ideile politice moștenite din antichitate care își continuă influența; mai întâiu cele latine: *denn trotz der wandelnden Formen steht es fest, so lange es eine römische Gemeinde giebt, dass der Beamte unbedingt befiehlt, dass der Rath der Alten die höchste Autorität im Staate, ist und dass jede Ausnahmsbestimmung der Sanctionirung des Souveräns bedarf, das heisst der Volksgemeinde*” (Th. Mommsen, *Römische Geschichte*, I, pg. 76), ceea ce în alți termeni înseamnă puterea nemărginită a statului, fiindcă figurația este săvârșitoarea unor principii aproape invariabile ce proclamă atotputernicia statului. Libertatea conștiinței individuale care formează unul dintre bunurile ce aparțin fără contest omului modern era privită pe-atunci ca o imposibilitate. Toată libertatea — și de orice natură — era subordonată ideii de stat; ori contractualismul — în care se înglobează suveranitatea — consideră statul nu ca un scop în sine, ci ca un mijloc care asigură superioritatea celui care îl stăpânește. În al doilea rând, doctrina medievală este sub autoritara influență a aristotelianismului, cu totul contrar ideilor contractualiste. După doctrina aristotelică se conduc orașele libere, *civitates superiores non recognoscentes*, ca Pisa, Veneția etc. Ideile contractuale medievale se reduc la o înstituire a întâietății prin contract nu a poporului ca în timpurile moderne, ci a regelui. Tocmai în secolul XIV, Marsile din Padua emite în *Defensor pacis*, câteva idei pur rousseau-iste: „comunitatea singură este aptă de a judeca dacă o anume măsură este conformă interesului unuia singur, a câtorva, mai de grabă decât a tuturor. Oamenii s'au strâns în societate civilă pentru a găsi acolo avantajii lor, de a obține ceea ce este necesar susținerii lor și de a evita ceea ce le este protivnic. Legi bine făcute sunt cea mai sigură garanție a fericirii statului: ori, astfel de legi trebuie să rezulte din concursul tuturor, căci numai ei singuri cunosc ceea ce le poate fi util și vătămător la fiecare. *Poporul este singurul suveran al dreptului* (...se spune astfel în sec. XIV...), pentru că este singurul legislator. Puterea executivă chiar trebuie să depindă de el: trebuie să aibă ca origină elecțiunea. Felul acesteia poate să varieze după formele de guvernământ; dar principiul rămâne: alegerea autorității aparține universalității cetățenilor sau a celei mai bune părți dintre ei. Autoritatea trebuie să se ocupe de execuția legilor pentru că ea se face mai bine de unul sau de câțiva, decât de toți care ar fi prin aceasta continuu luați dela ocupațiile lor necesare” (cit. în Eugène D'Eichthal, *Souveraineté du peuple et gouvernement*, pg. 33). Aceste idei vor avea mai târziu o incalculabilă influență. Suveranitatea devine astfel fermentul dizolvant al unei lumi și oferă în același timp elementele necesare construcției unei lumi noi.

12. — *Duguit și conceptul de Suveranitate.*

Léon Duguit înlătură toată urzeala metafizică din jurul conceptului de suveranitate. Suveranitatea națională este doar sfoara care dă iluzia că marionetele fac reverențe la dreapta și la stânga,

înainte și înapoi, că bieteles păpuși au nervi și artere cu sânge adevărat, că sunt vesele sau triste. De fapt cei care trag sforile exprimă voința lor, iar nu a păpușilor. „Impărați, regi, dictatori, consuli, protectori, adunări ale poporului, exprimă o voință care nu este deci în realitate decât voința individuală a unuia sau a mai multor indivizi”. (Duguit : L’Etat, vol. I, pg. 319). Păpușile sunt guvernații, stăpânul păpușilor este cel care guvernează (sau cei care guvernează ; azi pluralul e preferat, plural care este în cumplită minoritate față de masa guvernaților), iar cuvântul sonor de „Suveranitate națională” o biată sfoară de Manilla sau chiar de... Timișoara. De aceia la o analiză onestă și fără ochelari metafizici găsim doar strașnice apetituri individuale, cari întrebuițează forța, în conformitate sau nu cu dreptul, indiferent. Dacă această forță este în conformitate cu dreptul (de cele mai multe ori din simplă întâmplare) poartă numele de forță legală. Legalitatea este coincidența dintre scopurile individuale și cele colective. Dacă forța grupului care năzuște de a guverna este în contradicție cu coincidența scopurilor individuale și colective, se numește forță tiranică. Acestea sunt datele primordiale desfăcute de tot balastul greoiu și inutil al formulilor goale. Publiciști înzestrați cu imaginație vițioasă și incapabili de a purta povara observației minuțioase și a metodei stricte au căutat să înlătore problema prin construcții uneori ingenioase, întotdeauna oțioase. (Intre acești exaltați imaginativi locul central îl ocupă firește Jean-Jacques). Nu este lipsit de oarecare haz de a înlătura zorzoanele, perucile, sprâncenele false, genele pictate și condurii adeseori minunați, cu care își travesteau păpușile de porțelan ieftin, prezentate ca zâne din povești.

Conceptul de suveranitate este *pendantul* necesar al doctrinei — împărtășite în special de școala germană în frunte cu Jellinek — care consideră statul ca cel mai de seamă creator al dreptului. Statul are pe lângă auto-limitare și auto-determinare (*Selbstbeschränkung und Selbstbestimmung*) și misiunea specială de a forma și impune dreptul. Pentru aceste doctrine statul este anterior dreptului, iar copilul său — dreptul — este imaginea reflectată mai mult sau mai puțin veridic a felului cum popoarele înțeleg noțiunea de Stat. Dar observațiunile asupra vieții popoarelor primitive au demonstrat cu prisosință eroarea. Descripții numeroase ale călătorilor și geografilor arată că există popoare fără niciun rudiment de organizație politică sau juridică și care se supun totuș unor anumite reguli de conduită. Constrângerea care joacă un atât de mare rol în definirea noțiunii de drept, există și la aceste reguli de conduită ale popoarelor înapoiate. Constrângerea este nu numai internă, ci chiar externă, organizată de clan. Firește constrângerea față de lucrurile tabu este mai mult internă. Dar oare regulile de drept la popoarele civilizate sunt respectate numai prin constrângere externă? A pune accentul numai pe această constrângere externă în definirea noțiunii de drept este una din cele mai grave erori ale științei juridice. Dintr’o oricât de grăbită observare a realității se poate vedea că un considerabil procent al regulilor juridice sunt respectate de către și un mai considerabil procent de indivizi prin simpla constrângere internă. Acel *Rechtsgefühl* de care vorbesc Germanii nu este numai caracteristica popoarelor intrate în istorie, ci și al acelor care sunt la aurora istoriei. Este o caracteristică a *omului* în general.

Acest sentiment al dreptului, a cărui realitate se dovedește la fiecare epocă a omenirii, probează că noțiunea de stat este posterioară noțiunii de drept. „La conception d’une règle de droit, comprises comme règle sociale, investie d’une sanction sociale, est complètement independante de la notion d’Etat”, „iar această regulă este” anterioară, superioară a la noțiune d’Etat et plus comprehensive” spune Duguit (op. cit., I, 118).

Statul creiând dreptul-raționa Jellinek — a creiat printre multiplele concepte juridice și pe cel de suveranitate, necesar pentru explicarea unui mecanism esențial al vieții juridice și politice contemporane. Negându-se suveranitatea se neagă și statul. Duguit a făcut acest pas. Este eroarea fundamentală a sistemului său. Statul este o realitate pe care Duguit o reduce la neant printr’un simplu procedeu dialectic. Enorma realitate pe care o reprezintă statul nu poate fi subtilizată atât

de ușor. Rezumând și doctrina dominantă la 1900 despre Stat, Duguit în concluzia volumului I din *L'Etat*, sintetizează cam astfel deosebirile și elementele noi care sunt la baza noului său sistem. „Statul este o colectivitate personificată, concepută ca un subiect de drept. Persoana statului are o voință care posedă puterea ce îi este proprie de a nu se determina niciodată decât prin sine însuși. Această putere este suveranitatea ; ea are ca titular statul. În virtutea acestei suveranități, statul creiază dreptul obiectiv prin atotputernicia sa și îi asigură respectul prin forță. Statul mai intervine pentru a asigura progresul civilizației și propria sa conservare. Însă nu pierde niciodată caracterul său de persoană suverană și toate actele îi sunt acte de putere publică. Acest caracter este mai mult sau mai puțin aparent, el însă există totdeauna. Statul lucrează prin intermediul indivizilor ; dar aceștia n'au deloc puteri care să le fie proprii ; ei nu sunt decât organele persoanei-stat. Este deci un drept public cu totul distinct de dreptul privat. El cuprinde regulile relative la organizarea statului și la raporturile acestuia cu celelalte personalități. Aceste raporturi sunt totdeauna acelea ale unei puteri suverane cu o altă putere suverană sau cu personalități subordonate ; ele sunt absolut distincte de raporturile private, care nasc între persoane nesuverane și egale.

Totuș s'a înțeles că această suveranitate nu putea să fie, în fapt, o suveranitate absolută și fără limită. Și totuș dacă ea creiază dreptul cum poate să fie limitată de drept? Multă vreme s'a crezut că se rezolvă dificultatea prin concepția drepturilor individuale ; dar azi se recunoaște că această doctrină este fără fundament solid ; neindividualismul chiar, dacă poate fixa limita acțiunii care se impune statului, este neputincios să fondeze obligațiunile active care îi incumbă. Doctrina individualistă abandonată, nu mai rămâne decât ideea auto-limitării statului : statul suveran care se determină prin el însuș poate să se și limiteze prin el însuș ; astfel tot dreptul public n'ar avea alt fundament decât auto-limitarea statului. O persoană colectivă suverană ; un drept obiectiv creat de această voință suverană ; raporturi născute între această persoană suverană și alte personalități, raporturi care n'au altă garanție decât restricțiunile pe care suveranitatea vrea să și le aducă sieși : iată statul și dreptul public astfel după cum le concepe marea majoritate a juriștilor moderni”. (Op. cit., I, pg. 613)

După această expunere care pune claritate, ordine logică (o logică latină), în stufoase construcții, predilecte spiritului germanic, Duguit aduce câteva obiecțiuni acestor „ficțiuni”, cum le numește. „Personalitatea statului presupune că orice colectivitate are o existență reală, distinctă de cea a indivizilor. Ori această existență n'a fost niciodată demonstrată. Ești obligat să mărturisești : unii declară că această personificare nu este adevărată decât în lumea dreptului, alții că este o ficțiune, alții că este o abstracție. Ori știința dreptului dacă există nu este într'o lume aparte, ci în lumea realităților ; ea nu are ca subiect ficțiuni sau abstracții, ci fapte concrete. Nesocotind aceasta, juriștii se epuizează de secole în controverse scolastice fără obiect și fără profit. Pe de altă parte, noțiunea suveranității ajunge în mod fatal la absolutismul statului ; teoria auto-limitării este de fapt în neputință să-l împiedece. Ori știința dreptului nu este demnă de acest nume decât, dacă stabilește fundamentul unei reguli superioare statului însuș, care fixează datoriile sale negative și pozitive. În sfârșit, a face din stat colectivitatea personificată și să o opui individului, care i-ar fi subordonat, însemnează a creia sau a agrava conflictul dintre individ și colectivitate, dintre interesul individual și interesul colectiv ; însemnează a ațâța luptele sociale și a prepara în scurtă vreme triumful sau al anarhismului revoluționar sau al colectivismului tiranic”. (op. cit., pg. 615).

Am pus într'adins față în față cele două sisteme juridice asupra statului, pentru a se vedea antinomiile dintre ele și pentru a insista puțin asupra caracterului noului sistem și a erorilor ce le închide.

Există în spiritul marelui doctrinar dela Bordeaux o contradicție fundamentală. Spiritul său are două direcții contradictorii :

1. orientarea spre obiectivitatea glacială a cercetătorului care studiază vișul și virtutea poeziei după cum ar studia vitriolul sau fabricarea zahărului, și

2. orientarea pe care un temperament de luptător social pasionat i-o impune. Suprema obiectivitate a omului de știință, cercetător rece al realităților, o invoacă la fiecare pas. Despre necesitatea acestei obiectivități sociologice — în sens durkheimian, acelaș sens pe care il dă pare-se și Duguit, influențat în multe privințe de ilustrul sociolog —, obiectivitate care se impune și juristului, trebuie din când în când accentuat.

Materia politică și juridică — de unde își recrutează suveranitatea conținutul — este cu deosebire inflamabilă. Operația de înregistrare și catalogare a faptelor politice și juridice este aproape întotdeauna o operație de diformare. Această operație, primordială într'o cercetare, trece pe sub furcile caudine ale comparației cu idealul cercetătorului. De-aci extrema variabilitate a așa ziselor „legi” stabilite..

Problema statului și a conceptului de suveranitate este subiectul de dispută înverșunată în toate timpurile. La un moment dat s'ar putea crede că este în dreptul constituțional ceea ce e quadrătura cercului în geometrie. Rezolvarea acestei probleme a chinuit pe mai toți constituționaliștii moderni, culminând în primele decenii ale veacului XX în concluziile contradictorii ale francezului Duguit și germanului Jellinek. Însă această contradicție aruncă lumină asupra naturii acestui concept atât de controversat, indicând altă cale pentru rezolvare.

Suveranitatea nu poate avea un singur conținut, ci conținuturi multiple, variind în timp și în spațiu. Suveranitatea este de fapt mitul iuridic al vieții publice, mit care analizat în detalii poate prezenta incoerențe logice, poate evoca imagini absurde, dar care în totalitate joacă rolul de unificator al ideilor juridice diseminate în toate părțile și lipsite de forță. Imaginile împrăștiate se topesc într'o imagine integrală, armonioasă în ansamblul ei, capabilă să evoce dintr'odată, prin simplă intuiție un șir nesfârșit de sentimente și gânduri.

Mitul juridic studiat prin metode analitice la popoare și în epoci deosebite va prezenta diferențe. Dar unitatea conceptului rămâne intactă, fiindcă în numele acestui mit se va cere întotdeauna conducerea statului. Introducându-se acest fel, de a privi suveranitatea ca mit juridic al vieții publice, iau sfârșit nesfârșitele controverse dacă suveranitatea este puterea supremă în stat care organizează dreptul, sau dacă dimpotrivă nici nu există, iar dacă există ce nuanțe are. Suveranitatea ca mit juridic îmbrățișează toate aceste înțelesuri, topindu-le, armonizându-le și dându-le o semnificație unitară. Suveranitatea medievală cu cele două etape parcurse : 1. aparținând seniorului feudal, 2. aparținând regelui ; suveranitatea lui Jean-Jacques Rousseau care face o simplă schimbare, înlocuind pe mai mult sau mai puțin augustul cap regal cu hidra poporului ; dictatură proletariană sau dictatură deghizată burgheză sau pe față și leal fascistă, toate nu sunt decât aspecte ale aceluiaș mit.

Să notăm diferențele care separă mitul juridic al suveranității de mitul grevei generale. *În numele suveranității se prezintă mai multe categorii sociale, pe când greva generală este mitul specific al clasei muncitoare sindicalizate. (Și încă între cei care îmbrățișează sindicalismul se pot deosebi cei care îmbrățișează sindicalismul galben, condus pela începutul său în 1906 de Lanoir, cu teoreticieni ca Japy : Les idées Jaunes, sau Biétry : Le socialisme et les jaunes, aflați în legătură indirectă cu sindicalismul propagat de catolici în urma enciclicei „Rerum novarum” a papei Leon XIII și între cei care sunt adepții sindicalismului roșu cu doctrinari grupați în jurul lui Georges Sorel). Mitul suveranității disputat de toți și aflat în folosul unei singure categorii sociale a fost părăsit de sindicalism, care și-a creiat altul. O a doua deosebire mai este că pe când mitul suveranității este termenul ultim la care a aspirat burghezia, mitul grevei generale este un mijloc pentru dărâmarea cadrelor actuale și impunerea altor forme în conformitate cu credințele lor intime și cu necesitățile economice.*

Înregistrarea etapelor pe care le parcurge mitul juridic al suveranității este *singura* cale a cercetătorului obiectiv. Aplicarea criteriilor calitative și construcția de noi aspecte ale mitului intră

în atribuția luptătorilor sociali. O singură construcție este îngăduită cercetătorului obiectiv : aceia care reiese clar din elementele actuale care se găsesc împrăștiate în mediul social. Idealul subiectiv nu poate fi decât o cauză sigură de rătăcire, atunci când nu este în concordanță cu acel predominant al epocii, cu ceace am putea numi idealul colectiv. Indeobște dictonul „a ști însemnează a prevedea” este o minciună. O pildă tragică ne-o prezintă cazul Duguît. Lupta dintre savantul Duguît și luptătorul social Duguît a ratat o operă care ar fi putut fi fecundă. În perspectiva celor peste două decenii care ne despart dela apariția celui de-al doilea volum din „L'Etat”, apărut în 1903, ratarea se poate observa cu deosebită claritate. Obsedat de ideea sa personală că trebuie să se limiteze puterea pe care statul o cucerea din ce în ce mai mult își alege drept piatră unghiulară a sistemului său o afirmație gratuită : „la science du droit public n'est digne de ce nom que si elle établit le fondement d'une règle supérieure à l'Etat lui-même, laquelle fixe ses devoirs négatifs et positifs” (op. cit., I, pg. 614). Iar ideea că statul ar fi colectivitatea personificată o aruncă cu o motivare de ziarist guvernamental, care după cum se știe în toate timpurile și în toate locurile este adept al statu quo-ului și al armoniei sociale : „c'est attiser les luttes sociales et préparer à brève échéance le triomphe ou de l'anarchisme révolutionnaire ou du collectivisme tyrannique” (op. cit., I, pg. 615)

Pentru omul de știință anarhismul revoluționar sau colectivismul tiranic nu pot fi sperietori, după cum liberalismul, socialismul, fascismul, etc. nu pot constitui prototipuri pentru toate societățile, din toate vremurile, de toate categoriile și din toate locurile. Tot ce există își are rațiunea sa de a fi, spunea cândva Hegel sub aparență de paradox, un adevăr profund. Datoria omului de știință nu poate fi căutarea extazului și nici compuneri de satire. Zoologul studiază cu aceeași metodă și imparțialitate cerbul, asinul, lupul sau câinele. El nu aruncă cu dispreț studiul asinului fiindcă jenează o anumită estetică și al lupului fiindcă e crud, și nici nu-și arată preferință științifică pentru cerbul falnic și câinele credincios. Duguît vorbește cu dispreț de colectivismul „tiranic”. Și pentru a modela societatea conform idealului său face o grandioasă încercare de construcție juridică (vezi op. cit. pp. 615—618 et passim.). Dar construcția statului este făcută după nobilele sale aspirațiuni intime, iar nu după reale. Disprețul cu care vorbește de colectivismul tiranic și anarhismul revoluționar arată preferințe pentru formele de mijloc.

C R O N I C I

I D E I, O A M E N I & F A P T E

FRA GIOVANNI COLOMBINI

DIN arabescul vedeniilor, se întruchipează iarăș înainte-mi Piața del Campo, la Siena.

În chenarul ferestrii, larg deschisă asupra șerpuirii de balaur a Caraimanului, ochiul întrevide linia colinelor toscane, tăiată violent de ascensiunea eruptivă a Turnului medieval.

Penelaturi roșii, ascuțindu-și încondeierea încordată spre un punct abstract al zării, învâluie primul plan de cer în draperii spintecate de spada unui Arhanghel răzvrătit. Vântul înserării descopere în dosul lor, marea în ceață a văzduhului verde. Soarele suflă cu aur draperiile ude de lumina rouă a lumii, răsărită fără timp.

Între două metereze ale Turnului, sticlește, albă, curiozitatea mioapă a ocheanului unui drumet, în jurul căruia se încercuște aritmia Saturnalei de bacante cernite, schimbate'n rândunele.

Într'o prăvălioară din marginea Pieții, târguesc un vas de flori.

În oglinda smalțului proaspăt, mi se contopește chipul în chipul rustic cioplit de unghia olarului toscan, al unei Meduze. Căscătura speriată a ochilor și a gurii strămbe, se împotrivesc încăpăținării mele de-ai desvălui taina nepătrunsă a obârșiei etrusce. Cînic, împletesc un deget în șerpui părului: moliuinea caldă a lutului, îmi strecoară în deget gustul veninului. Cu gândul, sprijin de toarta larg răsfrântă a vasului, Roza mistică a Nevinovăției. Cu gândul, o duc pe palma istinsă, spre sanctuarul cu moaște umile al aducerii amînte.

Ies din prăvălioara olarului.

Cele dintâi umbre, se întruchipează în arătări.

Mă despart de ele șase veacuri.

...Pe după colț, se ivesc șiraguri de tineri senezi, câte trei, vioași, semeți, răs-picând pașii în ritm de mandolină. Un glas bărbătos, umple golul Pieții cu versul lui Cecco Angiolieri, trubadurul îmbătrânit în rele...

...*Si fosse Cecco, com'è sono e fui,*

*Torrei le donne giovani e leggiadre,
Le laide vecchie lascerei altrui...*

Și iată, glasul se înneacă în hohote de răs. Se sparg șiragurile, se vâlmășesc; dă năvală poporul într'acolo, de prin prăvălii și dugheni.

În mijlocul Pieții se deslușește legănarea trândavă a unui măgaruș, necăjit de zorul cu care-i aleargă în față umbra urechilor crescute. Dar, deprins, o lasă 'n plata Domnului.

În spate-i se cumpănește un moșneag slăbănog cu picioare desculțe îmbrăcat în zdrențe, cu părul și barba sălbăticită, cu ochi de nebun.

Brațele răstignite sus, pe-o Cruce nevăzută. Moșneagul țipă cuvinte smintite: „Faceți pe ne-„bunii cât ce puteți, și mântuiți veți fi. Rugați-„vă de Cristos să vă ia mințile, că numai așa „fi-va bine de voi“.

Se face roată norodul în preajmă-i; se 'mbulzesc cântăreții voioasei serenade; se uimesc nevestele cu mâna la gură; înfloresc ochi de copil din glastra sânelui.

Măgarușul clipește a somn, în atâta vâlmășire, îngăduitor și nedumirît.

Ochii moșneagului străfulgeră o clipă de amuțire. Predica îi tună în glas: „Sărăcie, sărăcie, „sfatul tău nu-i priceput. Trăiască sfânta Să-„răcie în inimile noastre“... Dar o copleșesc strigăte de voioșie, hohote de răs, glume, ocări, netrebnicii. „A nebunit Messer Colombini!“

Alaiul se infiripă, lesne uitător.

Se întorc gospodarii pe la case.

Doar copiii stărute în urma tacticosului măgaruș, care ciulește o ureche și pornește iarăș agale, să se piardă, — sub povara moșneagului, încremenit cu mâini răstignite pe Crucea nevăzută, cu ochi în extaz, — după colțul uliței pustii.

Așa mi s'a înfățișat fratele Giovanni Colombini din Siena, întemeetorul de cin călugăresc, unul din cei mai inspirați mistici din căți a dat la iveală Italia, către sfârșitul Veacului-de-mijloc.

Născut în 1304, dintr-o veche familie cu rosturi bine înfiripate în viața politică a chiaburei și semeței Republicii seneze; după o tinerețe și o mafuritate complăcută în toate aventurile, desfătările și îndestulările cavalerismului erotic, războinic, rafinat și generos; îmbogățit de pe urma negoțului cu stofe, a zărăfiilor și a pământurilor înmulțite an de an; nu mai puțin dornic prin aceasta de averi și de fastul vieții de admirat senior a-tot-puternic; om sigur de fapta lui; spirit clar văzător, cântărind viața din ochi; simțind din plin — la fel cu Francisc din Assisi, cu Caterina din Siena, cu toți misticii italieni — rostul trăirii vieții în tot ce oferă, bun și rău; pătruns deci de simțul activ al acestei vieți; spirit cu adânci trăsături laice, pe care nu va putea să le șteargă din suflet în răstimpul crizei mistice, pe care o va trăi către bătrânețe; ajuns, într-acestea, fruntașul Cetății sale, iată că Messer Giovanni Colombini nu se poate sustrage obsesiei mistice, care cotropea pe atunci sufletul Italiei.

Desgust de frământările vieții active? Spaimă apocaliptică de ispășirea păcatelor în Vieța-de-apoi? Scrutare neîndurată a conștiinței morale? Spectrul Morții, dându-i nemiloasă, în pragul Iadului, Dansul Macabru al deșertăciunii tuturor deșertăciunilor?

Sigur este că în preajma anului 1350, înclinând cu pași vădiți spre bătrânețe, Messer Colombini se converti, părăsind cele lumești — averile, demnitățile, casa, nevasta, copiii — spre a se pocăi în viața cenobitică. Înaprejurarea hotărâtoare în care se converti? Cetirea, într-o seară, a Vieții Sfintei Maria Egipteanca, curtezana pocăită, retrasă în pustiu să moară singură, pe nisipul dogoritor al remușcării.

Deslușind slovele înflorite ale aceluia cucernic pergament, cuie înroșite în foc îi săpară în inimă aceste cuvinte: „Dumnezeu mi-a arătat și mi-a dovedit că toată omenirea visează și aiudea, rează, și că viața omenescă trece fum și vânt, și că cel ce agonisește mai multe averi pământene, nu știe să târguiască”.

Iar din seara aceea sufletul i se întoarse pentru totdeauna dela cele lumești.

Odată convertit, nu făcu decât să urmeze îndrumarea vieții monahale din vremea aceea: acerbitate răzbunătoare în potrirea unei păcătuitoare; cultul sălbatic al Sărăciei; evlavie exaltată pentru cele sfinte; dar nu sihăstrie tebaidiană, pentru totdeauna. Ci luptă. Infrigurarea neofitică de-a smulge vieții de rând pe alții din tovarășii de odinioară: cei dintâi discipoli Gesuați, au fost nobili senezi.

Toți, dedându-se trup și suflet vieții monahale, n-au putut părăsi pe de-antregul unele aplecări adânc caracteristice poporului din mijlocul căruia răsăreau: mai presus de oricare altul, simțul laic al realității înconjurătoare, înclinare care va înrăutăți criza mistică pe care o străbătura și care — generalizată — va da nota specifică a întregului misticism italian.

Deaceea, mișcarea colombiniană va porni din capul locului o violență cruciată în potrirea celor bogăți, întru ajutorarea sărăciei, umilă și îndurătoare. Va cunoaște totodată, învierșunarea celor dintâi, recunoștința înduioșată a celor din urmă.

Căci Fra Colombini, înstăritul moșier, nu se

mulțumi să împartă celor neavuți bogățiile și pământurile sale, ci voit-a să se umilească în fața-le, silindu-și discipolii să-l târască prin noroiul drumurilor de țară, să-l bată cu bice, să-i strige cuvinte de ocară: „Iată, oameni buni, pe cel ce-a voit să vă lase muritori de foame, care vă împrumută în fiecare an grâu vechi, mâncat de viermi și pe urmă vi-l cerea pe cel nou, și vi-l prețuia cu aur de cel scump! Loviți cu sete în acest neîndurat împilător al săracilor!”

Prin acest caracter violent, flagelant și anarhic al mișcării, Priorul de odinioară se înscrisese fățiș în rândul dușmanilor Republicii seneze, care nu șovăi să-l surghinească din Cetate, împreună cu douăzeci și cinci de ciraci ai săi (1363). Răsunară atunci ulițele târgului de trâmbițele crainicilor osânditori, în vreme ce o lumânare aprinsă în pragul porții ferecate, măsura cu picuri de neîndurată clepsidră, timpul cât mai puteau zăbovi între zidurile Sicnei, fără a fi ucși de primul întâlnit în cale.

Izgonit, Fra Giovanni și ai săi, se adăpostiră în Arezzo, cetatea de graniță a Toscanei, spre a adăsta acolo răzbunarea Cerului. Care nu zăbovi să se arate. Căci molima ce se abătu asupra Sicnei, răsculă superstiția poporului de rând, astfel că dregătorii se văzură curând nevoiți să-i cheme înapoi, cu onoruri de pocăință.

Dar vajnicul Frate, nu se mai întoarse. Ci tot mai pornit, impuse a-lor săi prigoana împotriva celor bogăți și mari, lozinea fiindu-i de-acuma sfidarea cu orice preț, războirea până la răpunere. Nu degeaba, fiind încă în Siena, zice-se că „cea mai mare parte dintre aceia pe care-i pri-mea în cinul său, obișnuia să-i despoaie până la piele în fața icoanei Fecioarei Maria din mijlocul târgului, și apoi să-i îmbrace acolo în zdrențe; iar toți ceilalți frați se găteau cu ghir-lânzi de măslin pe cap, doi din ei cântau laude „lui Dumnezeu și, așa, în tot chipul îi umileau „pe cei noi intrați, ca să le întărească sufletul „întru cele sfinte”.

Osânda ce dădeau trupului de bună voie, era din cele mai nemiloase: cu zi cu noapte, câte șase ceasuri de rugăciune mută — „Tatăl nostru” invocată de mii de ori — la miezul nopții și la revărsatul zorilor, flagelație; abținerea dela Liturghie și dela rangurile preoțești; umili, ca Marcu Evanghelistul, ca Sfântul Paul Sihastrul, ca cei zece mii de călugări ai Tebaidei, de sub obladuirea starețului Serapion.

„Măică-ta fie sfânta remușcare, ce te poate „spăla de spurcătura păcatelor. Frate fie-ți cel „ce se căznește alături de tine și te ține de rău. „Nevastă fie-ți aducerea aminte de moartea cu „care te culci, dormi și te scoli. Copiii tăi cei „dragi fie-ți plânsetele și suspinele inimii. Slu- „ga să-ți fie trupul. Iar prieteni, sfintele virtuți care, de-ți vor fi prietene, îți vor putea fi de ajutor și folos când vei muri”.

Iată îndreptarul vieții lor.

Să nu micșorăm totuși valoarea mistică a acestui îndrumător, înfățișându-l doar sub arătarea unei religiozități superstițioase și primitivă. Căci sufletul Fratelui senez, ni se dovedește cu mult mai bogat în porniri, cu deosebire tinând seama de spiritualismul mistic erotic care i-a însuflat prietenia și admirația pentru nobila bătrâna Paola di Ghino dei Foresi, călugărită la rândul-i și ajunsă stareță la mănăstirea Santa Bonda, din

partea locului. Admirație cucernică, izvorită din comuniunea lor întru Dumnezeu, căreia îi suntem datori, astăzi, cu unul din cele mai impresionante Epistolarii din câte îmbogățesc literatura mistică universală *).

Mai mult, adevărata conversiune a bogătașului Colombini, ei i se datorește, fără a căuta dovada materială a acestui întin proces sufletec, în graba cu care cel dintâi își dăruise toate averile rămase, schitului de maici, pe care-l orînduise cucernica Paola Foresia și în care neofitul închisese pe propria-i copilă, Agnese.

Sigur este că mai toate epistolele rămase dela Fratele Giovanni, Paolei i-au fost adresate, făcând până azi dovada unei înfrigorate, patimase amicitii întru Cristos. Căci după truda schimniciei din ponoarele ermitajului lor din Maggiano, Gesuații se deprinseseră să găsească alinare suferințelor, în refugiul blând al schitului de maici al Sfintei Bonda, unde-i aștepta, totdeauna creștinească, îndestularea agapelor sărbătorești.

Cruciat al Binelui și Infrățirii, Fratele Colombini și ai săi, totdeauna s'au dovedit neînduplecați față de ei înșiși („Ispitele sunt vieața, cupitele; să le așteptăm cu voioșie, să le fimem „piept cu tărie, căci doar în foc se lămurește aurul și se curăță. Cine se ferește de bătaie, e „răpus“), cât și față de restul omenirii păcătuitoare, pe care ar fi vroit s'o prosterne pocăit, la picioarele Dumnezeirii.

Patima și învierșunarea cu care practicau conversiunile; excesele crunte ale disciplinei la care se dedau, au răsculat împotriva-le tihna orânduirilor bisericesti, bucurăse să-i înlăture din rândul drept-credincioșilor, să-i osândească eretici. Și atunci, înfricoșați de ocară anatemei, iată-i ingenuchiți în fața Papei Urban V, care se întorcea din Avignon (1367) în târgușorul Corneto, după ce mai mulți discipoli își dăduseră sufletul între furci; umiliți în pulberea drumului; tertăți prin enciclica din Viterbo; recunoscători Dumnezeului Dreptății, dar mahniiți de apropiata stingere din vieața a duhovnicului și îndrumătorului lor întru cele sfinte.

Doborit de istovirea vieții cenobitice, tot mereu înrăutățită de dragul martirizării; cotropit de voluptatea Morții, Giovanni Colombini trăește ultimele clipe ale vremelniceii sale pământene, cu sufletul cufundat în beatitudinea adevăratului extaz mistic, care-i insuflă cele mai inspirate pagini ale Epistolarului său cu starea dela Sf. Bonda și cu alți mistici ai vremii aceleia. Intre ei, faimos prin a-tot-știința-i în ale Teologiei alambicate, se găsea însuș Maestrul Dominic, căruia umilul Gesuat i-a desvăluit în aceste puține cuvinte, toată nemărginirea de dincolo de lume în care i se cufundase sufletul:

„...Și se înalță în mijlocul sufletului o simțire „înfocată de dragoste neprihănită, lipsită de orice grijă de sine, de Dumnezeu, de Isus, de „vieața veșnică; căreia nu-i pasă de nimic din „cele cerești, ori pământesti, ori omenești, ori „dumnezeesti, pe care sufletul le-ar fi văzut ori

„ba, fără de nicio închipuire. Ci numai dragoste, marea iubiri se contopește și se schimbă în „dragoste; în ea nu cauți, nici poți căuta ceva „anumit, ci e o plutire de bine în marele bine. „o iubire în nețărmurita iubire, și zbor de iubire; când izvorăște din iubire, nimic nu se „vede, se simte, se cere; ci e nemărginire de „bine și desăvârșire a iubirii, și liman, crez al „sufletului;... singură iubirea găsește iubire și „cred că este desfătarea desfătărilor“.

Ce altă dovadă mai bună despre prețul plătit de cei cu cădere să drămuiească valoarea misticismului din acest Epistolar, decât mărturia teologului Dominic?

„...Din epistolia ta, văd lămurit că toate științele naturale, etice, politice, metafizice, economice, comedice, tragelice, cronice, liberale mecanice și de-o potrivă orice știință sceptică, supusă intelectului ori speculației, ori sensualismului, nu's decât nor întunecat al sufletului, „sau cum zice Scriptura: „vanitas vanitatum „et omnia vanitas“. Că cetit-am tot Testamentul „vechi și nou, Viețile și Maximele Sfinților Părinți, aproape toate cărțile lui Dionisie, compendiul Sacrei Teologii, Deosebia, Arilogiul „Înțelepciunii, Textul misticiei Teologii și multe „alte cărți teologice, și niciodată n'am înțeles, într'atâta lumină de adevăr, iubirea contopitoare, cum am înțeles-o din epistolia ta: mă simt „atâta de înjosit, că-mi pare a fi un animal ne-„trebnic, dându-mi seama de nemernicia și de „neștiința mea“.

„Iubirea își picură sângele Stigmatelor, pe urma pașilor Morții. Fratele cerșete fraților îndurarea de-ai ostoi agonia în schitul stăreței din Sfânta Bonda. Iar frații îi ascultă dorința de pe urmă. Vară. Toiu de vară. Drumul Sienei în căutarea schitului de maici. Popas. Icoana „Coboririi de pe Cruce“ se schimbă, a minune, în „Ruga de pe Muntele Măslinilor“.

Măslinii, în marginea drumului de țară. Mai de-o parte ponoare de stânci. În pulberea drumului, moșneagul pe moarte. În preajmă, frați cu moartea în ochi. Pe involburarea amurgului, umbra pământie a unei mănăstiri. San Salvatore.

Popasul morții. Rugăciunea de pe urmă. Îngăimarea de clopote, a vecernie, învălute cântarea smerită a Fraților, sub chivotul de purpură al inserării. Cad Frații cu palmele pe tăctura stâncilor. Soarele își trage de pe ele, nesimțit, tălăzuirea spumelor roșii.

Cântă Frații în cor, precum li-i învățul. Laudă Sfintei Fecioare. Li cântă în suflet bătrânului, rugăciunea din urmă. Cercuri de foc se împletesc suitoare în preajmă-i. E singur. Se roagă. Se roagă, iar rugăciunea-i din urmă i-ascultată de Domnul: evlavia lui înflorește pe stânci. Închinarea-i de moarte, învie în pașiști de flori. Din piatră se învoaltă în văzul uimiților Frați, tulpine de flori: ghiocci și răsura, sulfina și maci.

Urcă cercul de foc, dogorind înnoptarea. Iar în cerc, cu mâini înlemnite cruciș, frânt în genuchi, se înalță moșneagul la Ceruri. Ochii lui în extaz, au supt lumina soarelui, toată, și noaptea se lasă pe lume. Un stol de călugări stingheri, bocesc pe drumul Sienei, 1367.

ALEXANDRU MARCU

*) Piero Misciatelli a dat de curând o nouă ediție a acestor faimoase *Lettere* (în colecția „I Libri della Fede“, îngrijită de Giovanni Papini; Libreria Editrice Fiorentina, Firenze, 1923), de care mă servesc pentru acest eseu.

ROMANCIERI ENGLEZI CONTIMPORANI

— ARNOLD BENNETT ȘI COMPTON MACKENZIE —

ÎN *A Mummer's Wife* al lui George Moore acțiunea se petrece în Strafordsire, Anglia de mijloc, un ținut faimos pentru industria olăriei, și care se nimerise a fi și locul de obârșie al lui Arnold Bennett.

La apariția romanului, 1885, acesta era numai de optsprezece ani și nu-l cetise. Mai târziu, însă, când se mutase în Londra, când în toată preocupărilor ziaristice se trezise într'însul ambițiunea literară, luase în vedere pregătirea printre altele cărți și *A Mummer's Wife*, cetind-o firește cu deosebit interes ca unul ce cunoscuse locurile și persoanele descrise de George Moore. Atunci îi veni și gândul ce nu-l avuse înainte, că lumea ceea din provincie i-ar fi putut folosi și lui de cadru al ficțiunii viitoare. Avea să fie și el realist, dar nu în sensul lui Moore a cărui metodă Zolistă trecuse acum, preschimbându-se în ceva mai domolit, cum o găsim la Maupassant, mai ales într'un roman ca *Une Vie*. De fapt acesta îl și luase de model Arnold Bennett în *The Old Wives Tale*, dând, în loc de una, două vieți.

Aflat în Paris, unde stătuse vreo șapte ani, Bennett obișnuia să meargă la un restaurant din Rue de Clichy. Într-o seară păși acolo și o bătrână urâtă, grotcască în arătare și mișcări, căreia îl adăngiseră și mici stângăcii; că schimbuse de trei ori locul dela o masă la alta, scâlpându-i mereu din mâini o seamă de pachetele ce purta cu dânsa. Lumea prinse a râde. Un zâmbet de batjocură trecu și pe obrazul drăgălaș de palid al unei chelnerițe. Aceasta-l izbzi dureros pe Bennett, gândi fără voie, că și bătrâna ceea ridiculă fuse cândva tânără, poate sveltă și frumoasă; iar trecerea nesimțită spre bătrânețe și urățenie era în sine de un adânc pathos și-i servi de inspirație în ceea ce avea să fie în urmă *Povestea Soțiilor Bătrâne—The Old Wives Tale*.

Două fete cresc fără grijă la părinți într-o casă provincială deasupra unui magazin de manufactură. Cea mare, Constance, așezată din fire, credincioasă în tot mediului și tradiției, se mărită cu asistentul prăvăliei și duc împreună trebile după moartea tatălui. Alaltă, Sofia, sprintenă, ambițioasă și de o frumusețe atrăgătoare, nu poate fi ținută în cercul vieții moștenite. Fuge la Paris, însoțită de un tânăr Gerald, care după câțiva timp o lasă. Simțul dărz de cinste al familiei îi vine acum într'ajutor; nu cade ispitelor numeroase, luptă cu nevoile, deschide un pension și se îmbogățește. Și, iată, după ani de retragere la Paris, ajunge o scrisoare dela soră-sa, care-i spune cum s'au săvârșit din viață părinții și soțul ei, și cum a rămas numai cu un băiat, și altele câte aduce cu sine curgerea vremii — o scrisoare simplă, dar plină de lacrimile amintirilor înduioșitoare. După un timp se întoarce Sofia la soru-sa și acolo primește într-o zi o telegramă că soțul ei, demult dispărut, zace greu bolnav la un sat de-aproape; și, când merge Sofia, îl găsește mort, și dinaintea corpului neînsuflețit, ne spune autorul:

„Sofia încercă o emoție curată și primitivă, fără de nici-o culoare morală sau religioasă.

Nu-i părea rău, că Gerald își risipise viața... Felul vieții lui nu avea însemnătate. Ceea ce o tulbura e faptul, că fusese odată tânăr și se făcuse bătrân, și acum murise. Asta era tot. Tinerețea și vigoarea aci ajungeau totdeauna. Totul aci ajungea. El se purtase urât; o părăsise;— dar cât de triviale erau asemenea învinuiri! Tot amarul împotriva-i cădea în lărăme. El cunoscuse tânăr și mândru și puternic... Și acum era bătrân, ros, și mort. Enigma vieții o covârșia, zdrobiând-o.

Cu coada ochiului, resfrântă în oglinda unui dulap de lângă pat, se văzu o femeie părăsită, ea care fusese odată tânără, și acum era bătrână: care se exaltase într'un prinos de sănătate și călcase netemută deasupra împrejurărilor, și acum era bătrână. El și ea se iubiseră și se înflăcărașeră și se certaseră în mândria strălucită și disprețuitoare a tinereții. Dar vremea i-a uzat. „Încă puțin, gândi ea, și voi zace eu însumi într'un pat tot așa. Și pentrece, voi fi trăit? Ce sens are asta?“

Aci prindem legătura cu scena restaurantului de care am pomenit. Din sufletul eroinei scapă nestăpânit, cu durerea unei târzii revelații, strigătul:

„Să fii tânără și atrăgătoare, să poți învăpăia ochiul unui bărbat — aceasta-i se părea singurul lucru de dorit. Odată fuscse așa!“

În descobire de Sfoa, soră-sa Constance, trăită fără dorinți mari și ambiții, sfârșeste împăcată cu sine-și, ea mi și mi de alte ființi, zicând:

„Astă-i viața!“ Și dupăce amândouă surorile se duc, rămâne căinele în casa goală, îmbătrânit și el, mirându-se peate, fără să priceapă.

Dintr'un mediu și împrejurări trecute de-acum șaptezeci de ani, autorul izbutește a prinde suflul vieții rămase aceiaș, fără situații și intrigi meșteșugite ci simpli, cu înlănțuirea de fapte zilnice, pe cari mulți nu le bagă în seamă. Obișnuința și repetarea, de sigur, răpesc farmecul atâtor lucruri. Astfel, eroina sa, găsindu-se la Paris, când și când se oprește de se întrebă asupra vieții ei-însăși: „Cât e de ciudat să fii aci, făcând ceea ce faci!“ Și iarăș orându-și existenții o iau înainte ca o apă în curgere, căzând în rutina de fiecă zi, în care totuși sunt atâtă fețe de nespuse însemnătate, cum spune autorul, gândindu-se la un iatac:

„Cursul naturii, cu perindarea-i de morți, concepți și nașteri, face treptat pe o asemenea odac augustă cu o misterioasă însușire care tâlmăcește măreția simplei existențe și o împune tuturor“.

Aci stă originalitatea și tăria lui Bennett în *The Old Wives Tale*, de a transfigura oarecum clipele ordinare ale tratului, ceea ce fântiseră și izbutiseră în parte poezii Wordsworth și Coleridge la începutul perioadei romantice. Și nu altăceva îndemnase pe un adânc interpret al artei ca Shopenhauer să prețuiască interiorurile olandeze. Aceiaș ridicare și înobilare a unui subiect familiar dar nu așa de reușită, o găsim și în *Clayhanger*, descriind viața unui industriaș tot în mediul strămt de provincie unde — cum spune Bennett așa de frumos:

„Timpul trecea ca un vas în zarea îndepărtată, care se mișcă dar pare totuș că stă locului”.

Pe urmă a publicat Bennett multe lucruri: teatru, critice, fantezii, pentru anume scopuri bănești. Cu mândră candoare mărturisește în 1899: „Am scris anul acesta 375,340 de cuvinte, 224 articole și nuvele, etc.” Ce vă rămâne din tot? Aproape nimic. Cititorii altor generații se vor întoarce poate la romanul *The Pretty Lady*, scris în toial războiului, reflectând spiritul societății engleze de-atunci. Când se comenta cu părere de rău încheierea carierei sale adevărat artistice, iată acum patru ani Arnold Bennett se ridică iar la treapta romanelor sale dintâi, publicând *Riceman Steps*.

Intr'un ținut sărăcăcios și foarte bătătorit din Londra, Kink's Cross Road, sunt vre-o douăzeci de trepte ce sue la un square cu turnul bisericii: se cheamă *Riceman Steps*, de unde și titlul romanului. Jos în în stânga treptelor se află o mică anticărie, stăpânul căreia Henry Earleford nu e bătrân; cu părul rărit în adevăr, aproape cărunțit, dar încă sprinten buzele roșii deasupra bărbiei ascuțite. Dela un timp ceva neobișnuit se petrece în viața sa. Gândurile-i fug neconținut spre băcănia din față, unde se mutase o văduvă atrăgătoare. Intrase o turburare în singurătatea anticarului, străbătută numai de slujnica Elsie, tânără și robustă, ce-i directică prăvălia în țpate dimineața, ducându-se după amiazi într'acelaș scop la băcănia văduvei. Cum slujește la amândoi, Elsie această ajută prilejurilor de a-i aduce laolaltă: și, când se împreună gospodăriile, iar văduva își ia locul de cinste la anticar, își aduce și Elsie cuferul, în chip permanent acum.

Vedeți, un fapt obișnuit; însă, putea fi ceva mai însemnat pentru dânsii decât iubirea împărtășită? Ei se părea că toate lucrurile din cadrul acela mizer aveau nerealitatea unei viziuni, întruchiparea spiritelor. Rău numai, că Henry avea patima sgârceniei. Când s'au luat în prima zi și-au plănuit oarecari petreceri — vizitarea unui muzeu cu chipuri de ceară, o masă un cinema—cheltuelile încep a i se pune așa de greu pe suflet, încât se întoarce acasă sub cuvânt de oboseală; când soția i-aduce ca surpriză o măsină de curățat, el întreabă pe oameni: „Ce fac oare cu praful strâns de pe cărți, nu-l vând, nu capătă ceva în schimb?” Dintr'aceiaș pricină nici nu se hrănește îndeajuns.

Imbolnăvit odată, nu vrea în ruptul capului să cheme un doctor. De supărare și de nemăncată soția e dusă la spital. Rămâne Elsie în îngrijirea anticarului. Acesta ar fi dorit să scrie câteva rânduri de mângâiere soției. Servitoarea, pentru a nu-l lăsa singur, îi cere șase pence să trimită prin careva scrisoarea. El o refuză. Elsie ia cheile și deschide casa de bani stă umită. Intr'un sertar colo bani strălucitori în aur, alături arginți într'o pungă; scoate un bănuț și pune în loc o hârtie cu însemnarea banului ridicat. Stăpâna moare curând în spital, iar stăpânul zdrobit, când merge anevoe la casă, deschide și vede că Elsie umblase în pungă — nu mai poate, se prăpădește și el.

Dintr'un capăt în altul personagiile sunt măestrut prinse, mai ales fata Elsie. Unică în farmecul bunătății înăscute, neatînse de educație:

„Expresia chipului ei blând și a ochilor albaştri-închiși arătau o dulce și inconștientă resem-

nare. Niciun egoism în trăsăturile acelea. Niciun împus de răzvrătire pentru drepturile e și pentru câștigarea de ce ar fi putut în lume. Nicio idee de nedreptate. Niciun licărit de realizare, că ar fi fost sarea pământului!”

Sunt în deosebi câteva pagini foarte caracteristice. Elsie și-a început munca de dimineață. Deretică prin casă, deschide fereastra și scutură cârpa de pfaț. O hoare proaspătă suflă în seninul zilei de Octombrie. Câteva clipe e prinsă de frumusețea din afară și deodată își revine: „Nu are ea timp pentru așa ceva...” Închide și se apucă de spălat, murmurându-și șieși un cântec. În această vreme stăpâna sărută pe soțul ei, care-i spune, că pantalonii ar fi ruși. Ea se așează în pat, cărpindu-i. „Ești o fină cusătoreasă, el zice cu entuziasm, și-mi place să te văd așa”. Soția râde, măgulită și plină de mulțumire. Iar autorul adaugă: „Suflete simple, trăind oarecum foarte aproape de rădăcinile fericirii—deși în chip nesigur!” Cefind acestea, te găndești la ce spunea Maiorescu de o schiță a lui Sadowanu, *Năluca*: „Din liniștea care se așează în odăița ceea strâmtă se desface pentru cetitor impresia, că pentru astfel de oameni astfel de viață era dela început predestinată. . .”

Prin realizmul său cumpătat, ce nu stăruie numai asupra relelor, ci scoate la iveală și partea romantică din viața zilnică, Arnold Bennett alcătuiește trecerea la romanul scriitorilor tineri, Frank Swinnerton și Compton Mackenzie.

Acesta din urmă are prestigiul unei culturi căpătate la Oxford. Aci stăruia în decada dinaintea războiului influența lui Walter Pater, care, împreună cu păgânismul său grecesc, aduse și o prețuire a ritualului, pompei religioase; adăugând și pozele de-atunci ale unui estetism exagerat ce-si căuta inspirația în cabareture și în case de felul lui *Maison Tellier*, ghicim spiritul de unde a pornit și romanul *Minister Street*. Froul Michael Fane și soru-sa mai mică sunt vlăstarele unei însoțiri neregulate. Tata nu se arată iar mama, de o impunătoare frumusețe aristocratică, foarte puțin. Copiii nu știu nimic din rosturile ei, pe unde și cu cine umblă. Și taina, pătrunsă de bănueli durează până când, ajungându-o vestea morții Lordului Saxby în războiul cu Burii, mărturisește că acela e tatăl lor: „N'am fost niciodată măritată cu el. Să nu-l înțeți de rău, că doria totdeauna să mă iea, însă D-na Saxby nu vroia să divorțeze. Ea trăiește și azi într'un castel vechiu din Scoția”.

Timn de optsprezece ani își lăsați așa copiii în voia doicci, guvernantei și apoi școlii particulare — pradă atător felurite învâuriri contrarii. Aflăm că, de timpuriu Michael cetia legendele sfinților, mintea lui fiind răpită de gloriile eclesiastice. Astea l'au și împins să-și petreacă o vacanță la mânăstire, unde un călugăr, fratele Aloysius, care sub rasa-i temporară scundea un suflet deplin stricat, i-a deschis ochii spre lumile turburi și momitoare ale vișului. A mai pus stănănire asupra-i și cereul unui decadent — o caricatură întârziată a lui Oscar Wilde, vorbindu-i de masculine frumuseți cântate în Tehocrit, de cărți cu stranii parfumuri și cu gesturi pasionate, de *Mademoiselle de Maupian*, *A Rebour*, și altele. Cu asemenea pregătire pornește Michael la Oxford și, după terminarea studiilor, întors în Londra, află ca Lily, o dragoste demult, al cărei mers îi amintise odată cadența versu-

rilor lui Verlaine bate acum promenoarele unui varieteu. Vrea s'o atragă din calea pierzanici și se pune s'o caute cu tot dinadinsul, așezându-se într'una din acele străzi unde prostituția, împiedicată de stat, se dezvoltă totuși în groaznice împrejurări negre — de act și *Sinister Street*, titlul romanului. O găsește la urmă și fără a ține seamă de prevenirile drepte ale mamei și sorci măritate cu unul din prietenii săi, Michael se pregătește a o lua de soție; dar n'are vreme, că Lily cea pocăită, curând îl înșală cu altul. Decepcionat atunci pleacă el spre Roma, unde-l găsim noaptea în fața unei mărețe colonne:

— Meditezi la decăderea și prăbușirea Imperiului Roman? zice un glas.

— Nu, mă gândesc la micimea tragediilor tinereții, răspunde Michael.

La publicarea sa romanul făcuse mare vâlvă, între altele prin desvăluirea fără înconjur de păcate subterane și prin însușiri netăgăduite de stil. Se cunoaște discipolul lui Pater. Are și ritmul și conștiința frumosului artistic numai cât în profunzimea scrisului rămâne adesea mai prejos. Eroul său ne mărturisește într'un rând „necesitatea de a urma impulsului, care zace mai adânc decât orice rațiune“. Deci pe căile intortochiate ce le apucă acest instinct, nu îți se cere motivare: întâmplări și episoade se deschid fără nicio legătură mai intimă cu subiectul — se deschid într'una și merg înainte în două volume de peste o mie pagini mărunte tipărite și eroul e abia la întâia-i tinerețe. Ce-are să mai fie? Vom vedea.

În timpul studiilor se împrietenește Michael cu un poet Guy Hazlewood, care-și închipuia că talentul atârnă de împrejurările dinafară. De aceea se retrase într'un sat în o depărtare de Oxford, așteptându-și în tihnă inspirația. Acolo merse de-l surprinse într'o zi Michael, că-și trăia mai degrabă poezia, plimbându-se pe râu cu o nimfă. Și autorul ne dă într'un alt volum sub titlul *Guy and Paul*, ne desfășurarea acestei iubiri dealungul câtorva anotimpuri.

Apoi tot în *Sinister Street* iubirea eroului trăește câtva sub ocrotirea unei Sylvia Scarlett. Aceasta e geloasă de Lily, sfătuindu-o să nu se încurce cu Michael, căsătoria fiind ceva foarte plicticos, că se măritase și ea odată; acum făcea pe curtizana în stil deosebit: își vindea trupul, spre a-și mântui sufletul, și etia *Contes Drolatique* și *Satyricon* al lui Petronius, care-i dedea impresia de halucinație potrivită cu viața ei. Pe această Sylvia Scarlett ne-o prezintă autorul într'o a treia carte. Pe jumătate franceză de origină are o copilărie desordonată se întâlnește cu un arheolog, care, înainte de a lua-o în căsătorie o pune câtva timp la școală; îl părăsește apoi, devenind cântăreață de cabaret. Pleacă în Brazilia împreună cu Lily, măritată cu un crupier dela cazinou. Sylvia singură trece prin mai multe țări, se întoarce pe urmă în Anglia, spre a porni iarăși într'un lung turneu pe Continent.

De-acum înainte aventurile ei ni se povestesc

în al patrulea volum intitulat *Sylvia and Michael*. O întâlnim întâi pe eroină la Petrograd, unde-i surprinsă de războiu. În drumu-i spre Anglia, agonisindu-și cheltuelile din oraș în oraș — Chiev, Odesa, Varșovia — trece și prin București. Și avem astfel o icoană a capitalei pe vremea neutralității, cu certurile dintre francofili și nemțofili, ce se resfrângeau până și la Petit Maxim și Petit Trianon unde cânta Sylvia. Acolo sticlele de șampanie, destupate în căldura entuziasmului se spurgeau uneori de capetele taberilor dușmane. „Dacă întâiul violonist era pro-francez și cânta ascuțit pentru un ascultător german, cornetul pro-german era gata să infurie pe un dansator francez“.

Un prieten ofițer, Filidor, spune:

„Văd ici pe un văr al meu, membru al unei familii mari, tocmindu-se cu un josnic agent nemțesc asupra prețului de a se trimite Turcilor încă șase aeroplanе deghizate ca unele de agricultură; colo văd pe un gazetar ce-l credeam onest, vânzându-și condeiul baronului ceta german, mic și gras, care va substitui venii cernelei și bancnote opiniilor cinstite! Acelaș ofițer îi vorbește la eșirca din granițele Țării: „Negri-s norii ori încotro mă întorc. Dacă, pe când vei fi inapozi în Anglia, vei ceti într'o zi că România se luptă alături de voi, nu-ți mai aminti de partea ei superficială, pretențioasă, fanfaroană, dar gândește-te la noi părăsiți aci, așteptând, așteptând...“

Autorul luase parte la expediția din Dardanele, apoi avusese o însărcinare oficială în Atena, încât cunoaște împrejurările războiului; asemenea cunoaște și viața de culise ca fiul unui actor și actrițe cu vază. Și cum la sfârșitul unei piese toți jucătorii se infățisează publicului, astfel și la încheierea seriei acestor romane, toate personajele revin înainte-ne — colo în Serbia la retragerea oștilor întâlnim pe Guy Hazlewood în ceasul morții; pe Stella, sora lui Michael, cu ambulanțele, și pe însuși Michael adus pe targă. Îngrijit de Syvia, în orele mai intime de însănătoșire, își aduc-aminte anii trecutului și apoi scapă împreună peste hotarele grecești; undeva în Samothraci, aventurile lor mântuindu-se:

— Orișice are un sfârșit! suspină ea.

— Afară de un singur lucru și acesta le urnește iar pe toate înainte.

— Care-i cheia ta magică?

— Syvia, mi-e teamă să te cer de soție, dar primești?

Interesul trezit de *Sinister Street*, susținut prin reluarea și continuarea vieții eroilor în alte volume, i-a adus autorului o popularitate bine răsplătită, care i-a îngăduit să-si cumpere o vilă în Capri și o insulă, Jethou, în Canalul Mâniceii.

Păcat, însă, că răgazul acesta nu i-a folosit la ridicarea nivelului artistic; dimpotrivă, în romanele sale din urmă intră și un pronunțat element de sectarism catolic.

M. BEZA.

CRONICA LITERARA

„INTUNECARE“ de CEZAR PETRESCU

SE situează curent începuturile romanului românesc în epoca lui Filimon și Colintineanu. D. N. Iorga merge chiar mai departe. Li atribuie lui Kogălniceanu prima încercare authtonă de roman: crede că broșura lui „*Intâiul amor*”, e firul inițial pe care s'au împletit mai târziu, în odgon gros, cărțile lui Sandu-Aldea, Petrescu Vlahuță, Sadoveanu, Duiliu Zamfirescu și I. A. Gârbiceanu.

E, de bună seamă, un criteriu strict istoric. Căci, numai mulțumită considerării sub un astfel de unghi, s'a putut — încă de acum cincisprezece ani — seri, cu surle șgomotoase, despre o presupusă sărbătoare a „*Cinquantenarului românesc*”.

Fiindcă, de fapt, romanul românesc a plecat de foarte aproape. De sub ochii noștri — chiar ca gen literar, epic și organizat, el este o creație aproape exclusivă a ultimelor două decenii Mai mult. Nu-l vedem dincolo de război decât prin câteva lucruri izolate: de pildă „*Tânase Scatiu*” și, mai ales „*Archangelii*” d-lui I. A. Gârbiceanu.

Ultima, o carte complect necunoscută vremii noastre. Demult epuizată. Și neredditată nici până astăzi. Desigur romanul avea cusururi. Deseri vizibile. Dar ele se răscumpărau, din belșug, prin vigoarea conflictului și ampla viziune epică a faptelor.

Alături de „*Archangelii*”, celelalte cărți similare contemporane pălesc. Dizolvarea acelu epic în elemente streine de el, le distanțează considerabil: prea viu, lirismul refuza formele complicate și artificiale; tânăr și încă muzical el se cerea mai curând cântat în vers decât coborât în hrubele romanului, din lăunțul cărora fășnea peste scris în limbi jucăuse de comoară ascunsă: când pur, când învrăstat cu vinișoarele de umbră ale unor preocupări morale sau moralizante.

Faptul nu era însă, fără explicație. D. Ralea a demonstrat-o pe larg. O căutasem și noi altă dată, aflând-o integral și în atitudinea scriitorului față de realitate. În voita sa izolare alături de viață. În absența unui contact direct și continuu cu ea.

* * *

Spuneam că scriitorul n'a pășit niciodată treptele realității singur. Ci a purtat totdeauna, între ochi și obiect facla unui *anumit* fel de a vedea: lumina ei proiectând pe o închipuită realitate, ca pe un ecran imaginar, ori chipuri fioros prelungite, ori umbre tremurânde și fără contur. Și găseam aci pricina pentru care literatura unui Vlahuță sau Delavrancea s'a irosit atât de curând: lipsa prin urmare, mai cu seamă, a ceea ce Massis numește admirabil, „*respectul realității*”.

Adică tocmai una din marile calități ale d-lui Cezar Petrescu. . .

Naturaliștii făcuseră din ea însuși rostul existenței romanului: oglindă, în care o epocă — sau un fragment al ei — trebuia să se repete literar

într'un eou identic. Eroarea s'a subliniat încă de acum o jumătate de veac.

Zola a fost însă o lecție din care literatura franceză a învățat să respecte multe lucruri, pe care le nesocotia mai înainte: aceiaș lecție pe care ne-o servesc nouă, invers, „romanele românești” apărute până în preajma războiului și, pe alocuri, chiar ulterior.

O experiență pe care d. Cezar Petrescu n'a ignorat-o deloc. Dimpotrivă. Romanul său pornește dintr'o precisă realitate. Autentic a născută. Și aleasă fără nici o teamă de risc. Cea mai dificilă din câte au tentat pe scriitorii noștri: războiul, cu cele două versante ale sale sociale: de dinaintea și de după trecerea lui. Temă primejdioasă și anevoie de fixat prin diversitatea și violența sa deslănțuire umană.

Aceiaș mare frescă tragică, pe care voise s'o zugrăvească — acum câțiva ani — și d. Dem. Teodorescu. Dar, din cele trei cărți anunțate, a lipsit tocmai cea mai interesantă: aceea a războiului.

Autorul „*Cetății Idealului*” și al „*Flamurii Rosii*” n'a dat decât decât prologul și epilogul lui. Amândouă considerate numai social: ca o ramă — recunoaștem: de bună calitate — din care lipsea, totuși, tabloul cel mai nimerit: omul. Deci, și dureroasa lui angrenare cu împrejurările exterioare: într'un cuvânt, elementul veritabil epic al războiului.

Ca și d. Dem. Teodorescu, d. Cezar Petrescu vrea să încheie epoca războiului tot în trei volume. Deși tipărite toate, până acum n'a arătat decât unul. Poartă subtilul, cu sens simbolic și amar, „*Acolo Șezum și Plânsem*”. Abia temelia romanului a cărui creștere arhitecturală o bănuim, fără s'o putem întrezări clar și în întregime.

„*Intunecare*” este romanul unei familii. A Vardarilor. Mai precis: o monografie epică, în care oamenii își trăesc viața simplu și autentic. D. Cezar Petrescu îi urmărește în toate ramificațiile lor sociale. În toate răspântiile lor de sânge și suflet: ca un geograf literar, bazenul unui vast fluviu de umanitate.

Neamului Vardarilor i se adaugă, astfel, nume streine. Alături de colonelul Pavel Vardaru, de deputatul Alexandru Vardaru, de Luminița, Mihai, tanti Laura, Radu Comșa cartea așează pe profesorul Virgil Probota, Zoe Vesbjanu, Maria Probota domnul Bărzotescu și încă atâtea alte nume mai mici: ca niște pietre chilometrice, pentru drumul prin care va merge progresiv acțiunea romanului.

Din chiar primele pagini atmosfera romanului se conturează. Personagiile trec în planurile firești. Capitolul „*A sburat o pasăre noagră*” constituie prologul. Punerea în temă a cetitorului. Și primul pas al acțiunii. Apare colonelul Vardaru. Fratele său Alexandru, Probota, Luminița și Radu Comșa. Și, mai ales, ultimii doi. Toți sunt abia creionați uman. Dar cetitorul întuște cert că, între ei, se va încheia poligonul

romanului. Pe această suprafață va trebui să se rezolve problema lui epică.

Cele două capitole următoare sunt oarecum mai descriptive. Nu în sensul procedurii literare. Ci ca înfățișare de aspecte ale vremii: zilele din prajma mobilizării și primele luni ale războiului. Entuziasmul întâielor victorii. Și câteva fețe, medite până acum și mai adânci, ale personajilor: mondenul colonel Vardaru este acum demn comandant de unitate în Dobrogea, Radu Comșa e nemulțumit de involuntara lui ambuscare la un birou inexistent de statistică. Alexandru Vardaru face gospodărie iar Luminița e soră de caritate.

Cu al cincilea capitol intrăm cu adevărat în război. Lucrurile capătă un sunet mai grav. Retragerea!.

„*Abuzul cu pești japonezi*” va rămâne ca unul din cei mai puternici piloni ai romanului. De o notație scurtă și plastică, capitolul evocă inegalat drumul tragic dintre București și Iași, pavat cu durerea și sfărâmurile visului nostru:

„Toată băătăura dinaintea căreimei geamă de căruți, trăsuri de oraș cu cufere legate la spate, hulube ridicate în sus ca la băleciuri, cai cu botul în fân, cu urechile pleoștite în fărâșala ploii. Oameni legând a doua oară, boccelele desfăcute. Pasări cârâind, cotecodocind, gâgâind, măcăind în cuști. Înjurături și femei bocându-se. Peste toate, stoarcerea neistovită din bureții norilor. Niciodată nu se văzuseră strânsi laclăți, oameni din lumi atât de pestrițe: țărani și târgoveți, soldați de toate armele, răniți și sănătoși, ciobani cu glugile acoperind ochii, femei și haine poești; chipuri întunecate, obraze îndobitocite, ochi goi cătând la fiecare cinci minute către cerul dinspre apus care în neguri se aprindea pe măsură ce se apropia noaptea. Și pe șoseaua din față scurgându-se în scârțâit continuu, bejănia. Prizonieri între soldați, mușcând din pâni negre, ude de apă, privind indiferenți la tot ce se petrece împrejur. Trece un brec încărcat cu copii. Apoi iar căruțe cu cobăi, și cuști, perne acoperite cu țoale, porcui gușând în codărlă și călucele legat cu frânghie, schiopătând alături. Vehicule de toate neamurile: care de fân și trăsuri hârbuite, briști și docare, furgoane militare și chesoane, câte o baterie cu tunurile trase din greu de opt cai, apoi un escadron de tren, infanteriști și călduri de vite, dar mai cu seamă căruțele cu străni și clătinate arhitecturi de bagaje menținându-se prin minune în echilibru; mobile și lazi, cuști și leagăne de copii, oale de bucătărie și lăvicere lcoarcă de apă, spălându-și vâpșelele; iar în vârful acestora, sbierând sgribuliți copiii, femeile alăptând prunci. Printre toate, treceau camioanele care sguđuiau pământul, câte-o trăsură de oraș cu caucine, un automobil la geamul căruia mârâia un cățel mic cât un puiu și arogant ca un graf. Trece în trap săltat un regiment de cazaci siberieni spre București, cu sulile la picioare, plecați pe cai mici cu capul mare și coamele în ochi. Caii căruțelor se speriau, dădeau îndărăt, cazacii râdeau țipând la femei, mărind zăpăceala prefăcându-se că împung cu sulile în copiii speriați cari începau să sbiere. Și atunci glasurile băjanarilor se ridicau molipsite unul de la altul, căruțașii răcneau la vite, le pocneau ponci peste frunte cu coada biciului, înjurau și răcneau într'un haos de sfârșit de lume. Iar noaptea se lăsa murdară

și grea, cu norii târându-se atât de jos, încât păreau că pot fi atinși și alungați cu coada biciului”...

Cu „*Acolo Șezum și Plânsem*” se isprăvește prima carte a romanului. Probota se întoarce de pe front în concediu de convalescență. Radu Comșa ccarcă, tot mai biruit să-și înăbușe glasul muștrător al sufletului. Mihai este elev al Școlii Militare. Luminița rămâne soră de caritate. La fel și nevasta lui Probota.

Apoi câteva nume noi; tendoane care fac negreșit articulația cu cartea viitoare a romanului: Măgduța Dobreanu, prietena de acum a Luminiței și în curând a lui Mihai, recent-îmbogățitul Sofron Vesbianu, Zoe, și—mai cu seamă—prințul Gurii Serghievici Korsaghin; ultimul, deocamdată numai ca un pitoresc document al vremii și element de culoare în curgerea acțiunii romanului.

Jaques Bainville socotea, drept una din cele mai mari stupidități ale veacului nostru, faptul de a fi considerat romanul exclusiv ca o „operă de artă”; ceva cu legi fixe. Cu constrângeri prozodice. Când romanul este, de fapt, tocmai o mare liberată a artistului. Tharaud însuși spunea că preferă să scrie mai curând un roman decât un sonet.

Negreșit că ambii paradoxau. Căci dacă romanul nu e, într-adevăr, legi fixe exterioare, el este însă exclusiv, în primul rând, o operă de disciplină interioară. De efort, permanent și viu, pentru spălarea elementului epic al faptelor de orice adaosuri întine de pîșos.

Adevărul este, mai mult ca oriunde, vizibil în literatura noastră. Ea înfățișează în mare un exemplu negativ, tocmai în sensul „romanului înțeles ca un act de mare libertate a scriitorului”. Deci romanul conceput ca o operă de suprafață literară. Nu de concentrare și stăruitoare triare lăuntrică. Adică tocmai ce-a lipsit romancierilor noștri până la părintele Agârbiceanu și, mai cu osebire, până la d. Liviu Rebreanu: limpezirea viziunii epice de petele excesului liric.

De aceea „*Întunecare*” trebuie așezat lângă „*Ion*”. Nu ca o dovadă de libertate a artistului. Dimpotrivă: ca un argument pentru nevoia lui de constrângere și susținut control epic al faptelor...

I s'a reproșat d-lui Cezar Petrescu lipsa de „noutate” a personajilor. E cel puțin o eroare. Afirmatia că, înșiși săi sunt oameni cari au mai circulat în literatură, este lipsită de orice temei: întocmai cum ai imputa unei mari personalități că umblă în două picioare — ea noi toți — și nu într-unul, ca să se distingă de rest.

Căci ceiace lipsește eroilor d-lui Cezar Petrescu este tocmai convenționalismul. Urzirea lor după un calapod, determinat de o mentalitate curentă: oameni înfrânți în luptă cu mediul sau revoltați împotriva lui. Așa cum a fost, până acum în majoritatea romanelor românești.

Eroii săi sunt înși de perfect echilibru sufletec. Cum nu i-a avut nici Vlahuță. Nici Duiliu Zamfirescu, peste tot. Nici chiar d. Mihail Sadoveanu, în romanele sale.

Sunt toți oameni normali. În care te recunoști integral. Și când se înalță. Și atunci când se coboară. De pildă. Cât de verosimil uman — cu toate aparențele contrarii — este sfârșitul aceluia capitol de prăbușire, „*Acolo Șezum și Plânsem*”:

„Mașina gonia în noapte, spintecând drum printr-o căruțe, în muget continuu de sirenă. În părțile farurilor apăreau și dispăreau, luminate fantastic până în cele mai mici amănunte, presărate ca într-un praf alb de cretă carele pline de noroi, soldații pe jos, furgoanele legănate, o trăsură prăvălită într-un șanț cu două doamne agitându-se desperat, un rănit care-și strângea bandajul dela mână ajutându-se cu dinții, doi copii în spatele unei căruțe, strânsi unul lângă altul ca în gravurile de sinistrați. Și ploaia fără sfârșit, mărunță și verticală... Din spate, nimic nu se mai zărea din cerul fum nor își văpaie, în care pieriau prăbușindu-se duhurile negre.

Înăuntru era cald, miros plăcut de blănuri și parfum feminin, legănare ușoară pe pernele capitonate.

Luminița ceru o țigare și foc.

— Așa... Acum spune-mi te rog, ce-mi faci peștii mei japonezi din bazen?“...

Arta d-lui Cezar Petrescu se caracterizează, astfel, printr-o perfectă dozare a elementelor literare. Deopotrivă interior cât și în expresie. Abuzul lipsește. Chiar elementul descriptiv nu este folosit decât în proporția cuvenită. Totul topit într-un amalgam literar de o rară puritate de artă. Am spune: marmorean, de naturaleță și simplitate. Iată de exemplu, cum povestește Luminița junele „Mitiță de Peste Vale“, moartea unei scroafe:

- Și ce cauți tu aici, mă Mitiță?
- M'o trimăsămămuca.
- Cu ce afacere, Mitiță fiule?
- Să-l chem pe bădița Costache.
- Da' bădița Costache, cine-i scumpule?
- Ei, că neata parcă nu știi!... I-aici la curți, la giti.
- Și ce să faci bădița Costache?
- Ia-n să gie într-o fugă că s'o împuns scroafa.
- Cum se poate, nenorocirea aceasta Mitiță dragă?
- Poi o tâmplare. Ciasu rău.

- Și cum a fost „tâmplarea“?
- Că-i o istorie întregă... .
- Hai, stimabile, spune istoria întregă, dacă voești să ai cel mai frumos fluer din lume.
- Cu vârste roșii și verzi?
- Cu vârste roșii și verzi. Hai, zi-i Mitiță!
- Amu', neata știi că scroafa noastră tot treci prin borta gardului la Maței.
- Cum să nu știu aceasta Mitiță, scumpule! Și pe urmă?

— Pe urmă, Maței o tot zis el di câțiva ori mămuchi: Leliță Frăsână, strânge-ți scroafa acasă că s'a tâmpla o poznă.

— Și pe urmă?

— Pe urmă, mămuca i-o spus că doar n'a si-ți mânăci comându badi Maței, că metali ei-ți pasă, că nu ești mobilizat cumu-i omul meu și n'ai decât s'astuchi mneata borta că ești bărbat iș asta-i treabă di bărbat... .

— Și pe urmă!

— Pe urmă, Maței n'o astupat borta.

— Și pe urmă?

— Pe urmă, neazdimineați iar a intrat boala di scroafă... .

— Și pe urmă?

— Pe urmă numai ei-auzim on guțat ea acia-la și gura lui Maței suduind în ogradi... .

— Și pe urmă?

— Pe urmă, vini Maței la gard și strigă: Leliță Frăsână v'nă si-ți ie scroafa c'am alungat-o ș'o fugit cênile după e și s'o puns boala într'o furcă... .

— Și pe urmă?

— Pe urmă, ei si mai hie? Maței s'o scărchinat în cap ș'o zis: „Tu-i mama ii di scroafi!“... .

* * *

În privința aceasta, romanul d-lui Cezar Petrescu este — alături de „Fuga lui Șefki“ a d-lui Em. Bucuța — cartea românească, din ultima vreme, cea mai artistică scrisă și, în plus, admirabil construită...

AL. BĂDĂUȚĂ

CRONICA PLASTICA

DEMIAN

CINE cunoaște „Gândirea“, îl cunoaște și pe desenatorul *Demian*. Iși poate da seama de evoluția artei lui și de felul cum, peste ocolul multor drumuri, se ajunge în sfârșit la plină-tea sufletească a unui stil. De când apare revista noastră, numele tânărului artist e strâns legat de toată înfățișarea ei. Domeniul spiritual al „Gândirii“ a crescut mult dar nici acela al artistului care a întregit cu imagini înfățișarea exterioară a fondului ei sufletesc, nu s'a oprit la încrucișările atâtor poteci. Desenurile fanteziste ale lui Demian, din colecțiile primilor ani ai revistei sunt adecuate conținutului, înțocmai cum și cele noi, altoite de spiritul profund al artei noastre populare, dar mai ales de substanța stilului bizantin, alcătuiesc o îndrumare spre tendința clar conturată a „Gândirii“ de astăzi. Urmărind cu atenție și înțelegere des-

voltarea stilului în aceste desene, cititorul s'ar fi putut apropia mai lesne de sensul cultural al revistei. Identitatea dintre „Gândirea“ și arta lui Demian a ajuns să fie dintre cele mai desăvârșite, căci desenatorul a reușit să proiecteze în țesătura prețioasă a imaginilor lui chipul năzuințelor unei întregi generații, deși nu rareori a prefăcut seriozitatea în jucărie gingașă, mersul apăsător în cântec linear și în dans. Jocul desenat al lui Demian a ajuns să fie astfel marginalizat înfloritoare ale conținutului creionarea zămbitoare, de care de multe ori nu ne-am fi putut lipsi. Astfel rolul acestor desene în înfățișarea revistei a fost oarecum asemănător aceluia al corului în tragedia antică, căci și aceste chipuri au fost un fel de răspunsuri la afirmațiile conținutului.

În primii ani de după război, când în haosul

desorientării culturale „Gândirea“ apărui la Cluj, și desaturările plâpânde și suave ale lui Demian erau încă într-un stadiu de desorientare, erau jucării ce „și căutau înțelesul, erau variațiuni pe tema vieții țărănești, cunune de motive gingașe, înșirate împrejurul substanței de cuget românesc. În faza aceasta, împodobirile de pagină lucrate de tânărul Demian ne arată multă virtuozitate și dibăcie, ne arată efectele unei *maniere* deosebite, nu însă forța lăuntrică a unui stil. (Cu toate că și în jucării apare deseori esența unei forțe lăuntrice!) De atunci au trecut anii atâtor limpeziri fanatice voite sau inconștient trăite, anii falimentului celui mai cumplit al raționalismului modern. Și Demian știu să asimileze tendințele ce se apropiau de firea primitivă a țarinei, știu să cuprindă în arta lui crescând foarte multe elemente de folclor. Desaturările ulcioarelor transilvănene erau transpuse și prelucrate în vignetele lui, în glozele lui de chipuri linear grănițate, câte un cerb sau câte o pasăre venită de pe moșia ceramicii noastre se arată și în paginile „Gândirii“, fără a mai avea ceva comun cu vignetele „semănătoriste“ de prost gust din trecut. Firește, nici înrăurirea străinățății n'a întârziat în înfățișarea desenurilor lui Demian. Unele ne aduceau aminte de schițe moderne de decor de teatru german, altele se apropiu de arta rusă. Totuși Demian a reușit să-și mențină individualitatea. Ilustrațiile la „*Tulburarea Apelor*“ de *Lucian Blaga* înseamnă, fără îndoială, culmile de reușită ale acestei faze, sunt cele mai frumoase imagini ce s'au săvârșit vreodată pentru o carte literară românească și pot sta cu cinste alături de acelea ajunse celebre în străinătate. (Căci, de obicei arta cărților ajunge, prin însuși menirea ei, cu greu la o desbărare de manieră, ceea ce se poate ușure constata când privim faimoasele ilustrații de Bonnard, Pretorius, Matei sau de alții).

Dar de abia când substanța sufletească a icoanelor și a frescurilor bizantine pătrunde în desaturările lui Demian, devenite mai suverane, mai robuste și mai picturale, artistul ajunge la o plinătate stilistică, la un stil ce nu trebuie confundat cu o stilizare, căci asimilarea puternică

a valorilor nu mai scapă nici un element care ar fi putut să rămână ornament stingher, desprins de întregul sufletesc al acestor evocări. Și de data aceasta e vorba numai de jocurile de creion pentru paginile unui text și nu mai puțin întâlnim împrumuturi, de sigur, conștiente dela icoane pe lemn și pe sticlă, întâlnim vovezoii documentelor noastre istorice alături de ornamente bizantine, alături de caii albi cu gâtul lat ai vre-unui Sfânt Gheorghe de pe atâtea icoane cu prisosință cunoscute. Înfațișarea acestor cai se leagă însă cu toată unitatea desenurilor lui Demian, pentru care pelerinajul artistic spre mănăstirile Sfântului Munte Athos a rămas de capitală înscmnătate. Căci artistul nu și-a însușit numai motivele și organizarea compozițiilor, ci a plămădit în sine aurul sufletului bizantin. Mănăstirile falnic înălțate spre nemărginirile văzduhului sudic, au fost prinse de Demian în câteva deseneuri largi, ce ni-l arată pe un drum nou spre elemente mai picturale, valorizate sub înrăurirea luminii. Iar de aci până la ultima serie de deseneuri pentru „Gândirea“ e numai un pas firesc, organic și conștient măsurat. Motive orientale se împerechează deseori cu cele bizantine, alături de mănăstiri și biserici înrudite cu cele de pe Sfântul Munte; apar țărani români și îngerași cu două perechi de aripi așijderea acelora a vechilor policandre din secolele, trecute de mult peste aluatul roditor al sufletului românesc. Și astfel Demian ajunge la o sinteză semnificativă nu numai pentru pornirile dinamice ale artei lui ci și pentru înfățișarea culturii noastre noi, astfel cum, alături de deseneurile artistului nostru, a fost schițată, nu odată, de conținutul „Gândirii“.

Nu e așadar foarte firesc să credem în viitorul și în izbânda acestui artist al desenului? Francezul *Ingres* a spus cândva: „Desenul e sinteza artei“. A spus-o din punctul său de vedere, ea divinizator al lui *Raffaell* și al *Clasicismului* linear. Noi transpunem acest conținut spre melegurile culturii românești, spunând: „Desenul lui Demian, deși joc și marginală surzândă, e chipul drumului sincer spre noua noastră cultură și artă“.

OSCAR WALTER CISEK

D R A M A Ș I T E A T R U

OMUL CU MĂRȚOAGA

4 ACTE, de D-L GH. CIPRIAN

STARUITOAREA protecție acordată literaturii dramatice românești, în ciuda deziluziilor de ani lungi și cenușii, trebuia să fericească mai curând sau mai târziu, generoasa noastră îndărătnicie. Au fost câteva descoperiri până acum; cu „Omul și Mărtoaga“, ne oprim la cea mai nouă, și fără îndoială, și la una din cele mai interesante.

În dramă, d. Ciprian, va turbura apele, adâncindu-le, dacă va rămâne și în cariera aceasta, pentru că d-sa are de spus, în înțelesul cel mai bun al cuvântului, multe lucruri isvorite și din-

tr'o sensibilitate personală și dintr'o gândire robustă și pitorească.

Alături de artistul Ciprian, „omul“ poartă de multă vreme în jurul său o aureolă de diletantism literar, și de legendă de boemă intelectuală care îl zugrăvește în aspecte îndrăznețe, în ultimul timp legate direct, cu arta celor mai înaintate cercuri dela noi. Manager al bietului Hurmuz, humoristul cu sfârșitul tragic, Ciprian a netezit cu vorba — de rampă sau de clac — drumul până la tipar, al lui Bufti și Furnavitu. eroi grotesți și absurzi. Îi amintesc, fiindcă în- spre ei se simțea atras spiritul noului autor

dramatic și din lumea lor — depe o treaptă mult mai evoluată însă, unde personajele sunt din ce în ce mai ograbnice și mai complicate — și-a desprins galeria măștilor din „Omul și Mărtoaga”. Zebrele sufletești ale lui Ciprian, camenii cu câteva fâșii de suflet legate brutal una de alta, fără penumbre, cu o mecanică sufletească simplă și totuși puternică vor trece prin cele patru acte, în frunte de Chirică și Varlam, pereche de mitologie modernă, ireală, fantastică întocmai ca și întâmplările din piesă.

Chirică e un biet arhivar, ofilit, ridicol, fiu al unui țaran geambaș, dela care îi vine „prin sângele care curge de departe”, dragostea de cai, în forma ei cea mai aproximativ realizată cu mijloacele unui pârliț de citadin: manie de alegări. Strimtorat din toate părțile, în clipele celei mai cumpănite crize financiare, Chirică, cu o sumă de bani pe care o are cumpără cel mai prost cal de pe hipodrom: pe Faraon al V-a. Calul e așa de prost și gestul — gestul mai ales, al lui Chirică — e așa de nătâng, încât un val de batjocură se abate asupra lui și asupra casei sale. Cu acest moment coincide și sosirea unui prieten din copilărie, Nikita, aventurier brutal și egoist, care profită de oboseala Anei, soția lui Chirică pentru a o convinge, a o face amanta sa și a o lua cu el.

Părăsit, sărac, bolnav singur, numai cu Varlam alături, prieten nedespărțit, Chirică rezistă tuturor batjocurilor și lipsurilor, nedespărțindu-se de Faraon al V-lea pe care singur îl îngrijește și îl antrenează. O singură ființă îi mai stă alături: Fira, servitoarea lui. Într-un act al treilea și al patrulea însă, se întâmplă marea minune: Faraon al V-lea bate toți caii, și nu numai odată, de două ori, ci mereu.

Chirică și Varlam — un cuplu: trup și suflet — s'au îmbogățit. Toată lumea li se închină. Chirică ajută și hrănește pe toți săracii. Ana revine să-și ceară copiii. Cuprinsă însă de extazul tuturor pentru Chirică, înțelege, acum eroismul său, și își reia viața în cămin.

Anecdotă e neînsemnată, și nici o acțiune propriu zisă nu strânge piesa, în câteva puncte dramatice. Rolurile episodice abundă și totul se desfășoară epic. Sunt de multe ori goluri și ilogisme în cele patru acte ale lui Ciprian. Există însă ceva autentic, ce se exprimă cu aparatul acesta al dramei, frânt, zigzagat, subțiat de fantazie, până la arbitrar; e o melodie a piesei, a tonalității ei, a sufletului ei, care face valcarea deosebită a acestei lucrări dramatice.

Chirică, în felul său, apare ca un Brand ridicol, legat de un fir de oțel lăuntric în eroismul credinței și viziunii sale. E o ființă excepțională, care își înalță tragic umerii săi împovărați de prostia sau răutatea camenilor, erou impresionant, de n'ar fi mărunțul obiectivului său eroic: Faraon al V-lea. Numai prin această premisă absurdă Chirică e un erou comic; totul în existența sa e însă înecat în cenușii unei superbe și dureroase izolări.

Carierea aceasta a personajului principal e lucrată din mari bucăți de mozaic, scene episodice, legate ideologic iar nu dramatic între ele. Și aci, în această tehnică grea și periculoasă, abuzivă aproape, trebuie să admirăm măiestria autorului.

Într-o piesă de gradațiune dramatică, scenele care cresc normal unele din celelalte, au o proporționare în legătură cu totul pe care îl alcătuiesc, o limită mai lesne de păstrat, având în față delimitarea unui întreg, în cuprinsul că-

ruia, trebuie numai armonizate părțile constitutive. În scenele aplicate însă pe o aceeași idee, cum e cazul în „Omul și Mărtoaga”, trebuie un simț foarte sigur al efectelor și al lungimilor. Darul acesta îl are Ciprian care, ceva mai mult, își mai și încarcă sarcina.

Astfel îi place să se joace cu grotescul și cu naivul, lăsând de multe ori impresia că atmosfera scenei stă gata să-i scape. Atunci intervine, salvând totul, poanta finală, a fiecărei scene, pentru care Ciprian s'a dovedit de o inventivitate și îndemânare remarcabile. E suficient ca să amintesc, pentru ilustrarea acestei tehnici, scena minunată din actul al treilea, scena convertirii la „omenie” a inspectorului general.

Mai toate scenele lucrate liber și cu humor, așa cum le-a cunoscut întotdeauna comedia bună, sfârșesc cu această înfiorare adânc omenească, formă concentrată, tare și emoționantă a unei robuste sensibilități. Momentele aceste alăturate, în impresia spectatorului, alcătuiesc registrul liric al dramei, învăluit, cântător, mișcător, melodia care se desprinde din întreaga lucrare și despre care m'am rostit mai sus.

În actul final, autorul a apăsător puțin mâna, subliniind anumite situații în vederea reliefării unor simboluri. După intenția sa, s'ar putea deluși aci oarecare simetrie biblică. Chirică, eroul suferinței biruitoare, aureolat de viziunea unei Ane recâștigate, în ciuda unui fariseu înfrânt în egoismul și cruzimea sa, care e Nikita.

În forma aceasta eretică deci, față de tehnică și realități, și de logică adeseori, „Omul și Mărtoaga” rămâne o remarcabilă lucrare. Are adâncimea unei confuze confesiuni, în care plutesc ca într'un izvor clocotitor, sufletul lui Chirică: individualism misticism, absurd. Și mai are apoi această piesă, care va rămâne în repertoriul nostru, o etnicitate plină de rezonanță, cu atât mai surprinzător realizată, cu cât e împletită în procedee nouă, abia studiate pe fonduri sufletești străine. Arabescul fantaziei lui Ciprian oricât ar generaliza evenimentul, se recunoaște de îndată, ca hrănit cu resurse și culoare locală.

Ciprian e o personalitate plină de inedit, un mare talent bogat în fantazie și un bun tehnician.

Alături îi stă un colaborator vrednic: d. *Vasile Enescu*, directorul său de scenă. D. Enescu a înțeles până în cele mai mici amănunte, textul și l-a slujit cu o finețe și cu o măsură demne de multă laudă. Tonalitatea exactă a fost prinsă, ritmul precizat. „Omul și Mărtoaga” intră în seria cea mai isbită a lucrărilor sale.

Din foarte buna interpretare, în primul rând, se desprinde d. *G. Calboreanu*. D-sa a dat multă rezonanță personajului său — Chirică — realizând în același timp și adâncul și estompatul acestui erou compus, fără contur precis și totuși atât de tragic, născut în scutecele unei comedii. A fost o muncă în slujba căreia a pus cu succes și talent și inteligență. D. *Ion Sârbu*, în Varlam, l'a secundat, cuprinzând într-o măsură exactă robustețe și o bunănotă în același timp, vrednic trup de Chirică. D. *Ion Brezeanu* — inspectorul general — a ținut pe umerii săi o scenă riscată în momentele ei cele mai periculoase dând la final, atunci când textul i-a îngăduit, o mare emoție de convertire simplă și abia mărturisită.

„Omul și Mărtoaga”: o seară bună pentru Teatrul Național, și cea mai autentic creată piesă românească, dela război până azi.

CYRANO DE BERGERAC

COMEDIE EROICĂ ÎN 5 ACTE DE EDMOND ROSTAND

TRADUSĂ, ÎN VERSURI, DE D-L MIHAI CODREANU

Eroul cingătoarei cu fiolă de rouă inventată de el pentru o călătorie în soare, Cyrano de Bergerac, își dormea somnul în cripta poetaștrilor libertini și literaturizanți, până ce Rostand nu i-a tăiat un suflet nou de versuri, pe la sfârșitul veacului trecut.

Rămăsese la acea epocă, din cavalerii lui Hugo și mușchetarii lui Dumas imagini palide și neprecise, încărcate de o nelămurită simpatie a strănepoștilor lor brutalizați de naturalism și rățăciți, nedumeriți în formule nouă Rostand. Într-o bună zi, guraliv, cântător și amator de poleială, a readus în umbre, culoarea.

A lungit nasul, a încreștit părul, a desemnat pe piept o inimă tăiată în două ca un blazon, în roș și alb — eroism și iubire — a adăugat o chitară, un lampon, un balcon și o baladă și și-a nviat, pe jumătate, eroul.

Când a apărut pe scenă Cyrano, purtat de Coquelim, în somptuosul său vestmânt de rime ușoare și gânduri clare, tot Parisul a fost cucerit.

Portretele reînviau; armele panopliilor se desrugineau; casetele galbenelor scriitori vorbeau. Un fel de val cald și generos și rășboinic se revărsa cotoropitor peste lumea tihnită, căreia îi lipsea aburul din supă: eroismul din viață.

Astăzi Cyrano încearcă să reînvie, și minunea se întâmplă din ce în ce mai greu. Lăsând la o parte trecerea lui prin țări străine, dar chiar în Franța, viața îi e din ce în ce mai anevoioasă.

Rășboitul e încă prea aproape de noi și suflul îndurerat de el. Nu numai în literatură, dar și în viață — de vreme ce l-am întâlnit — ne-am obișnuit cu alt eroism, mai puțin guraliv, mai adânc, mai tragic. Apoi, însăși celelalte gânduri ale noastre, precum și toate simțimintele noastre au luat alte căi și alte tipare.

După Shaw e greu să reînvie Rostand. Și Shaw, de câteva ori, a plăcut pretutindeni!

Pentru teatre însă „Cyrano de Bergerac“ a rămas încă, din tradiție, se va dovedi în curând, o piesă din marele repertoriu — cea mai slabă, hotărât, alături de un Shakespeare sau Goethe.

La noi Teatrul Național și-a făcut datoria.

Și piesa aceasta clădită cu mult meșteșug, cu amestec farmaceutic de lirism, panăș, lovături de teatru și recuzită complicată, s'a dovedit a fi avut un succes oarecare, de piesă cu fast, iar nici decum a fi căpătat însemnătatea pe care mulți i-ar fi dorit-o.

Rostand, autor abil, a pus întotdeauna la contribuție tot ceea ce are mai dinainta circulația asigurată în public, dela pagina din istoria Franței bine cunoscută, până la rima cât mai inzononată și mai plescăitoare, care să destupe și cele mai infundate urechi.

Vorbele, bile multicolore și goale, au jucat subțil până la cele mai nebunești danțuri, luncând pe cele mai autentice expresii, proverbe, calambururi franțuzești. Și mai ales în Cyrano!

Tot efectul acestui material, de prim ordin în economia lui Rostand, la noi s'a pierdut cu toate eforturile de poet ale d-lui Mihail Codreanu.

Focurile jucăușe ale unui romantism formal întârziat, cu greu se pot reaprinde astăzi. Ele n'au danțat peste Cyrano-ul Teatrului Național și astfel spectatorul nostru nu a primit decât pasta, materia lui Cyrano de Bergerac a lui Edmond Rostand, care a fost grea și anevoioasă.

Domnul Soare, care a montat piesa, ni s'a înfățișat, el singur, îngreunat și neconvins. Se încerca însă, în acest mare rol de trecut glorios, un artist reînviat la Teatrul Național: d. Toni Bulandra.

D-sa a pus toată conștiințiozitatea, priceperea și talentul său pentru a-și înfățișa personagiul. În parte l-a realizat.

Cred însă că forma prea strinsă a traducerii, fraza tocată, l-a silit pe d. Bulandra, pentru a nu pierde stăpânirea textului său, la o precipitare de debit, care lipsea de aer țiradele sale, dându-le o formă prea compactă. Scenele de lirism (în special a balconului și cea din actul final) fiind mult mai în mijloacele și ale traducătorului și ale interpretului, au căpătat o strălucire specială.

A jucat o mare parte din trupa Teatrului Național.

TEATRUL CARAGIALE

Un teatru nou, de noutăți.

Prima: „Ministrul“ de d. Gh. Brăescu, autor talentat de schițe și nuvele. În dramă însă, a fost cuprins de o atât de nefastă confuzie, încât nu numai că a confundat două genuri literare, înseilând schițe pentru a face o dramă, dar n'a

desgroșat nici măcar materialul pentru a face artă.

„D-șoara Iulia“ de August Strindberg, a fost reluată de d-na Dida Solomon-Callimachi creatoarea rolului. Se vestesc: Andriew, Wedekind și iarăș Strindberg.

ION MARIN SADOVEANU

C R O N I C A M A R U N T A

OISTORIE a ideii latine în România, dacă s'ar scrie, ne-ar interesa ca peripețiile unui roman de aventuri. S'ar împleti în paginile acestei istorii vitejia marilor exploratori ai ineditului cu felurimea paradoxală a rezultatelor obținute, cu formulele artificiale ce ni s'au recomandat ca adevărate fiole cu esență latină. Romanul s'ar începe grav și neguros cu legenda Rainului Cronicarilor; ar trece prin retortele alchimiei filologice a Latinistilor puriști; ar închina un capitol aventurii italianizante a lui Eliade-Rădulescu care, după filologii ardeleni, confecționase a doua limbă pășărească; s'ar opri un moment la preistoria dacică a lui Nicolae Densușianu care voia neapărat ca maica Roma să fie fica Daciei — în aplauzele academice ale doctorului Istrati — ar cuprinde un capitol larg și obiectiv de corecturi științifice ale istoricilor noștri moderni și s'ar sfârși, vesel, cu „Istoria civilizațiunii române moderne“ a d-lui Eugen Lovinescu. Ar fi o istorie în care gravitatea unei convingeri apriorice ar proiecta, în desfășurare, umbra comică a unor rezultate fantastice isbite de realitatea bunului simț și osândite pierii.

Prețioasă incontestabil, se degajează din peripețiile acestei lupte tendința de a ne integra în ritmul spiritului mediteranian și în angrenajul politic al popoarelor neolatine. Aderenței la politica mediteraniană îi datorăm România dela 1859 și România de azi; iar nedefinirea culturală a sufletului național, trebuie s'o recunoaștem, avea nevoie de îndreptarul general al unei formule definite și limpezi. O remarcabilă vioiciune de spirit a poporului nostru, care-l distinge imediat printre vecinii geografici, și afinitățile de inteligență ale păturii noastre culte alcătuiau, pe lângă structura graiului și documentul istoric, punctele reale de sprijin ale ideii latine. Dar judecate în parte, etapele ideii latine în România, fiecare suferă de unilateralitatea exclusivă care le-a îmbrâncit pe toate alături de realitate, în construcții artificiale și neviabile. Latinistii credeau că trebuie să vorbim de-acum încolo un fel de jargon al limbii lui Virgiliu; — din imensele lor strădării filologice n'a ieșit, ca rezultat practic, decât triumful literei latine asupra slovei chirilice și pelerinajul lui Gheorghe Cărtan la columna lui Traian. Eliade credea că latinizarea noastră își are modelul în graiul actual al Romei: — din truda lui n'a rezultat nimic. Majoritatea epigonă a latinismului și-a găsit, în sfârșit, modelul desăvârșit în Franța. D. Eugen Lovinescu, latinistul cel mai recent a confecționat și o lege a imitației sincronice după care tot ce se petrece la Paris în domeniul literar trebuie repetat la noi imediat cu gestul mecanic și colectiv al unei trupe de gimnastică. Dacă un parizian afirmă că muzicalitatea este esența poeziei, teoreticianul român transpune imediat formula într'un articol bucureștean și anexează pe... Camil Baltazar, cu ale sale urdori lirice, ca exponent al sincronismului poetic latin!

Azi mania franceză în România e prea stăpânitoare ca să-i putem vedea precis aspectul caricatural. Măine, când ne vom fi desbărat de ea, o vom privi în toată eronata ei artificialitate ca

pe orice etapă de până acum a latinizării cu orice preț. Și, fără îndoială, mania franceză va fi ultimul capitol al acestei lungi încercări de contrafacere a spiritului românesc.

Dar dacă noi n'o vedem încă bine, observatorul străin o remarcă fără greutate. Ea sare în ochi. Cu prilejul Congresului presei latine, ținut la București, oaspeții veniți de departe au remarcat-o, — unii cu măreață și superficială mulțumire, alții contrariați și mâhniți. Voiu cita părerile a doi francezi.

D. Maurice de Waleffe, adresându-se congresiștilor, scria în „Le Journal“: Veniți în România! E o țară ospitalieră. Vă asigur că acolo totul e francez. Știința e franceză, moravurile sânt franceze, artel sânt franceze, iar limba obișnuită a claselor culte e cea franceză!

Elogiul ce ni-l făcea d. de Waleffe va fi procurat d-lui Eugen Lovinescu satisfacții pline de mândrie: era o minunată confirmare a legii sincronismului imitativ. România e un papagal disciplinat al Franței.

Aceeaș constatare o făcea d. Henri Massis, apologetul Occidentului latin și catolic. Dar nu cu satisfacție, ci cu durere. Declarațiile sale le iau dintr'o convorbire acordată ziarului *Rampa*: „Dragostea pe care acest popor o arată Franței ne mișcă, dar lucrurile trebuie să privească mai de aproape și mai serios. E de necrezut, e înspăimântător: *România intelectuală e franceză*. Dv. trebuie să vă găsiți legile de expresie ale spiritului românesc. E drept că acest proces se face cu timpul... Dar simpatia aceasta pentru spiritul latin în Franța nu trebuie să distrugă caracteristicile românești (cele latine, nu cele bizantine). Căci există — noi cari venim de-afară vedem și știm — un geniu latin local. *Latinitatea trebuie să fie numai o regulă pentru spirit, o normă pentru inteligență*. Toate popoarele latine trebuie să-și protejeze ceea ce le deosebește de slavi și de germanici, dar în același timp ceea ce le deosebește unele de altele. Cu sânt francez și catolic. Catholicismul e baza unei culturi întregi, așa cum ortodoxismul nu e. Va trebui să creați un spirit nou în artă, un spirit creștin bine înțeles și ortodox, dar conformat ritmului latin... De aceea „*meffiez-vous des imitations*“ fie că imitațiile își au originalul în Occident sau în Orient. Adevăratele legi ale unui stil sânt determinate de legătura dintre spirit și realitatea lucrurilor. Stilul nu se inventează. El face parte organică din natura fondului.

Vă spun asta fiindcă iubesc acest brav popor român. Am făcut războiul alături. Vă afirm însă că nu e nici o analogie de situații între noi. Valoarea culturii noastre e catholicismul aproape universal. Altoiul culturii franceze nu va prinde într'o zonă ortodoxă“.

Răspiccate și necruțătoare, constatările d-lui Henri Massis sunt cu atât mai prețioase cu cât sânt ale unui francez. — ale unui gânditor care în țara sa e socotit ca „maestrul tinerei generații“ — se identifică aproape cu convingerile *Gândirii*: împotriva oricărei imitații, pentru crearea unui spirit nou în artă, — un spirit creștin și ortodox,

dar conformat ritmului latin, — pentru a ajunge la acel stil organic, autohton pe care îl căutam.

Dacă ideea latină, în peripețiile ei prin România, dela filologia latinistă până la aventura teoretică lovinistă, n'a fost decât o multiplă încercare de imitație, înfrântă treptat de realitatea vie, credem sosită vremea când latinitatea începe a fi ceea ce trebuia de mult să fie: „o regulă pentru spirit, o normă pentru inteligență“.

La o masă prietenească, unde colaboratorii *Gândirii* se adunaseră pentru a-l saluta, Henri Massis ne spunea: „Dv. vă găsiți azi la o răspântie de unde trebuie să vă alegeți drumul cel adevărat, drumul spiritului românesc. Sarcina e frumoasă și e grea. Dar eu aș vrea să fiu la acest început de drum ce se croiește“.

S

D. T. ARGHEZI reia, prin *Rampa*, tema ridicată de noi a unei apropieri între scriitorii minoritari și români, amplificând-o cu propunerea de raporturi cu publicității statelor vecine. Optimismul d-lui Arghezi se detașează, conștient, pe fondul de indiferență pasivă a scriitorilor români, asupra căreia scrie rândurile următoare, ce n'au nevoie de adaus comentator: „Scriitorul român, dacă îl observăm exact, mai este străin și de toate mișcările și evoluțiile ce interesează timpul și susceptibilitatea de devenire omenească a neamului din care face parte. El în toate chestiunile este de perfect acord cu autoritățile administrative și cu oamenii dela guvern. O inițiativă inspirată de o idee, de o necesitate, de o însuflețire cât de puțin discordante cu acea ordine de circulație, care se confundă cu disciplina unui popor întreg, sau a unei clase sociale, nu-l atrage până acum niciodată.“

Ceva mai mult: ca să nu supărăm pe nimeni, nici pe mama, nici pe tata, nici pe vizitiul proprietarului momentului, noi nu adoptăm o ținută măcar teoretică nici în problemele lipite strict de viața și de onoarea noastră profesională.

Subsemnatul m'am străduit pe vremuri să adun cel puțin 20 de confrăți într'o organizare de apărare profesională. Un manifest, rămas în manuscris, mi-a fost iscălit de 40 de confrăți; niciunul dintre ei nu s'a prezentat ca să existe asociat, în carne și oase, la niciun apel de întâlnire — și este probabil că dacă aș fi publicat manifestul aș fi înregistrat a douăzi 40 de desmințiri. Noi știm să fim bravi la bucătărie și în tramvai, atâta timp cât o acțiune se manifestă în șoaptă. Lumina, din ai cărei sutasi ne considerăm că sântem, ne înfricoșează“.

2

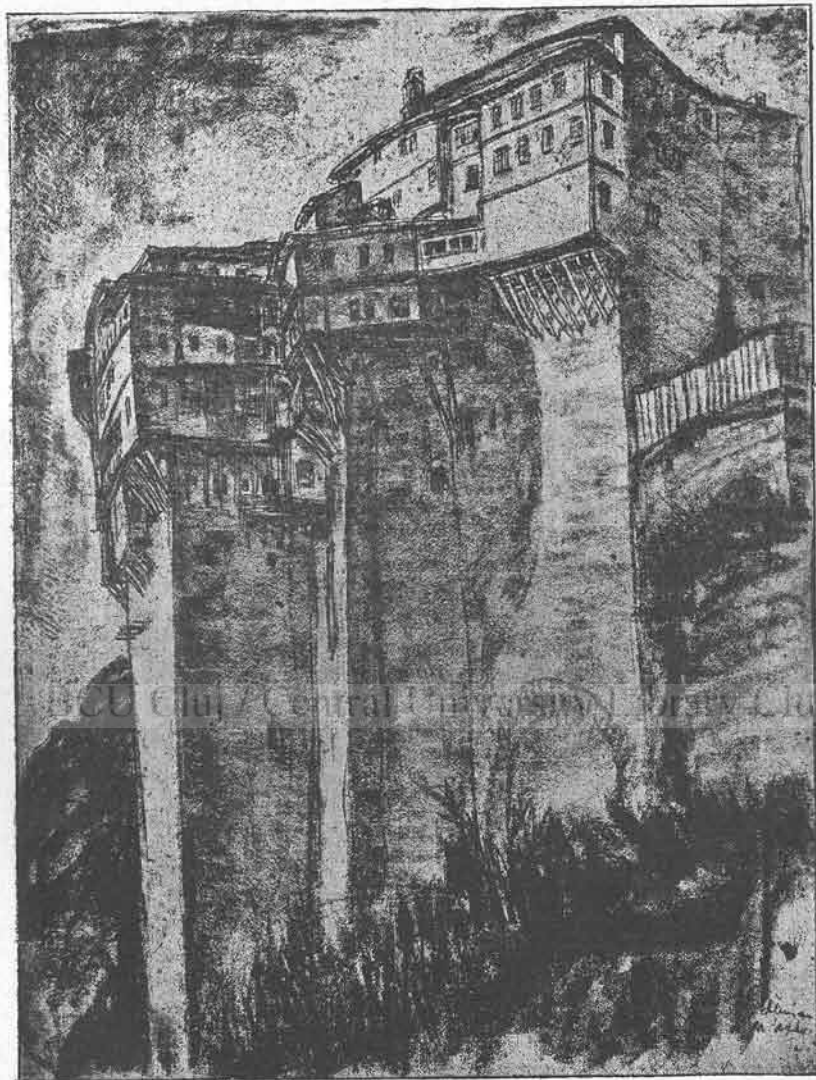
Acatistul scris de d. Sandu Tudor pentru glorificarea Sfântului Dimitrie Basarabovul și publicat în numărul de față este, ca tehnică, o străveche formă de poezie liturgică. Întâiul imn acatist — numit cu acest termen grecesc fiindcă se cântă stând în picioare, — datează dela începutul veacului al VII-lea și e închinat Fecioarei Maria. Constă din 24 de strofe rânduite, în originalul grec, după literele alfabetului fiecare strofă începând cu o literă. Strofele sânt unele mai mici — condacele, — altele mai mari — icoasele — și alternează simetric. Icosul are două părți: întâia e o expunere istorică și doctrinală, a doua e o aclamație de 12 versuri dintre care fiecare trebuie să fie o metaforă glorificatoare. Cum imnul acatist are 12 icoase, el trebuie să conțină deci 144 de metafore glorificatoare.

Străvechiul acatist al Sfintei Fecioare a rămas în poezia rituală ortodoxă ca tip fix pentru inspirația imnologilor hagiografi de mai târziu. În românește, pe cât știm, d. Sandu Tudor e cel dintâiu care încearcă această formă dificilă tehnicește, prin virtuozitatea pe care o cere. Imnul său acatist a fost scris din îndemnul P. S. vicar patriarhal Tit Simedrea care-l voiește introdus în ritualul nostru bisericesc.

NICHIFOR CRAINIC

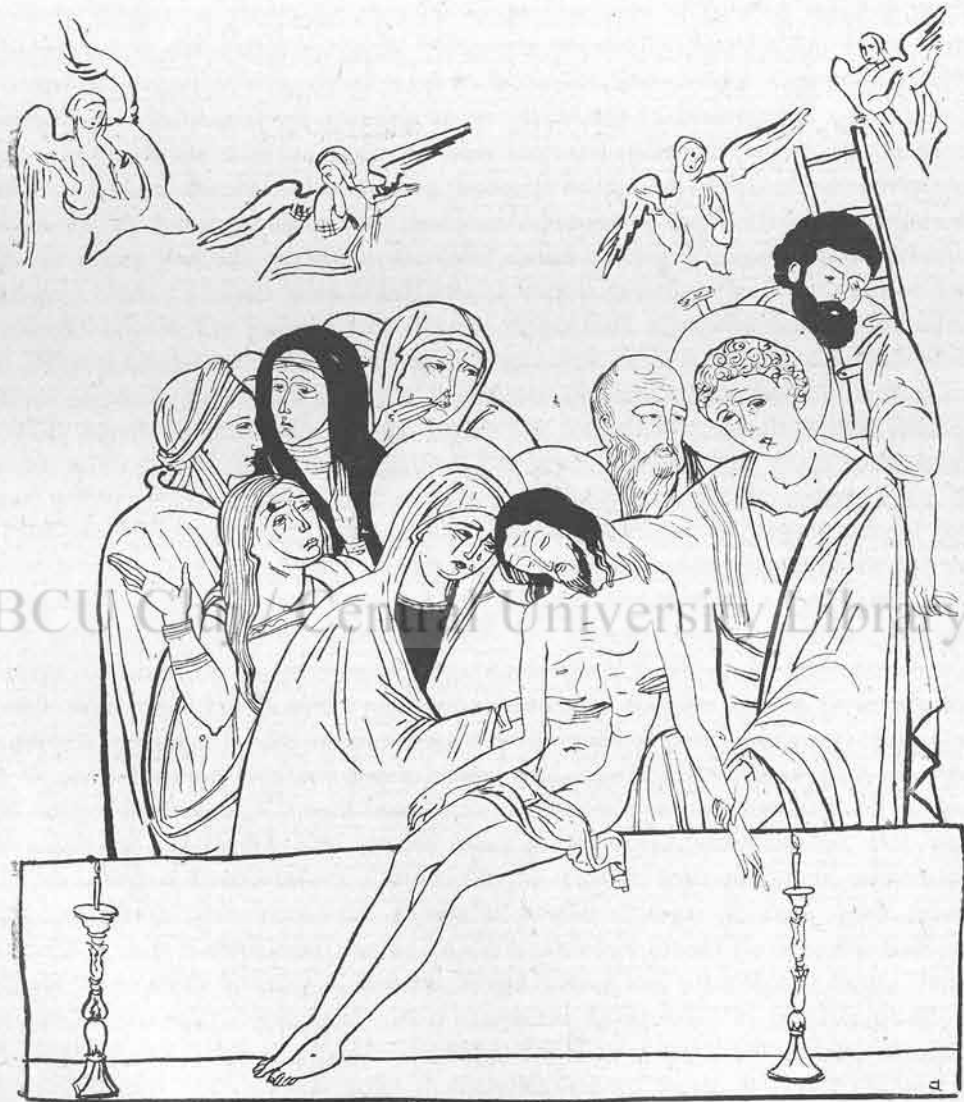

MĂNĂSTIREA ATHOS

Be / Central University Library Cluj

GÂNDIREA

A APĂRUT:

RAINER MARIA RILKE
P O V E Ş T I
DESPRE BUNUL DUMNEZEU

în româneşte de NICHIFOR CRAINIC

Colecţia «Cartea Vremii». Preţul 30 lei.

A APĂRUT:

LUCIAN BLAGA
MEŞTERUL MANOLE

DRAMĂ IN 5 ACTE

Preţul 60 lei.

A A P Ă R U T :

F U G A L U I Ş E F K I

R O M A N

DE EMANOIL BUCUŢA

EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCĂ”.

PREŢUL 70 LEI

A APĂRUT:

TUDOR ARGHEZI
CUVINTE POTRIVITE

P O E Z I I

Edit. Fundaţia Cult. Principele Carol şi Bibliofila.

Preţul 250 lei.

A APĂRUT

„I N T U N E C A R E”

PARTEA I

R O M A N

DE CEZAR PETRESCU

C A R T E A V R E M I I

COLECŢIE ENCICLOPEDICA
INGRIJITA DE NICHIFOR CRAINIC

AU APARUT:

1. EMANOIL BUCUŢA	LEGĂTURA ROŞIE nuvele.
2. CHARLES MAURRAS	VIITORUL INTELIGENŢII în rom. cu o introducere de T. Vianu.
3. ION PILLAT	SATUL MEU, VERSURI cu gravuri în lemn de Teodorescu-Sion.
4. LUCIAN BLAGA	FENOMENUL ORIGINAR studii filosofice.
5. H. IBSEN	FEER GYNT trad. în versuri de Adrian Maniu.
6. MIHAI D. RALEA	INTRODUCERE IN SOCIOLOGIE.
7. LUCIAN BLAGA	FAPTA joc dramatic.
8. D. IANCOVICI	SOCIETATEA NAŢIUNILOR
10. L. PIRANDELLO	HENRIC IV trad. de Al. D. Marcu.
11. V. VOICULESCU	POEME CU INGERI
12. OKAKURA KAKUZO	CARTEA CEAIULUI trad. de Emanoil BucuŢa.
13. N. DAŞCOVICI	DUNĂREA NOASTRĂ

EDITURA FUNDATIEI CULTURALE PRINCIPELE CAROL

EXEM-
PLARUL
LEI 30.—

GÂNDIREA

EXEM-
PLARUL
LEI 30.—

REDACTORI: CEZAR PETRESCU ȘI NICHIFOR CRAINIC
GRUPAREA REVISTEI: LUCIAN BLAGA, VASILE BĂNCILĂ, EMANOIL BUCUȚA, AL. BUSUIOCEANU, OSCAR WALTER CISEK, N. M. CONDIESCU, DEMIAN, O. HAN, NAE IONESCU, G. M. IVANOV, ADRIAN MANIU, ALEXANDRU MARCU, GIB. I. MIHĂESCU, ION PILLAT, ION MARIN SADOVEANU, FRANCISC ȘIRATO, TUDOR VIANU, V. VOICULESCU

APARE ODATĂ PE LUNĂ

REDACȚIA: STRADA POLONĂ No. 38, BUCUREȘTI.

No. 10

OCTOMBRIE 1927

CUPRINSUL :

TUDOR VIANU: „Arta și sentimentul pesimist al Existenței“ 229

SANDU TUDOR: „Acatistul Sfântului Dimitrie-cel-Nou Basarabov“ 235

P. MARCU-BALSȘ: „Mistica Statului“ 252

IDEI, OAMENI & FAPTE

AL MARCU: „Fra Giovanni Colombini“ 259

M BEZA: „Romancierii englezi contemporani“ 262

CRONICA LITERARĂ

AL. BĂDĂUȚĂ: „Intunecare“ de Cezar Petrescu 265

CRONICA PLASTICĂ

OSCAR WALTER CISEK: „Demian“ 267

DRAMA ȘI TEATRU

ION MARIN SADOVEANU: „Omul cu Mărtoaga“, „Cyrano de Bergerac“, „Teatrul Caragiale“ . . 268

NICHIFOR CRAINIC: „Cronica Mărunță“ 272

ILUSTRĂȚII

COPERTA : *Demian.*

REPRODUCERI : *Demian.*

DESEMNE IN INTEROR : *Demian.*

ABONAMENTE: 1 AN, 350 LEI; 6 LUNI, 175 LEI. PENTRU INSTITUȚIUNI ȘI AUTORITĂȚI, 500 LEI ANUAL. IN STRĂINĂȚATE: 500 LEI ANUAL

ADMINISTRAȚIA: GR. TEODOSSIU, STRADA LATINĂ No. 10^a

EXEM-
PLARUL
LEI 30.—

GÂNDIREA

EXEM-
PLARUL
LEI 30.—